Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 29ης Ιουλίου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή – Περιβάλλον – Σύμβαση του Espoo – Σύμβαση του Aarhus – Διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας – Οδηγία 92/43/ΕΟΚ – Άρθρο 6, παράγραφος 3 – Έννοια του έργου – Εκτίμηση των επιπτώσεων επί του συγκεκριμένου τόπου – Άρθρο 6, παράγραφος 4 – Έννοια των επιτακτικών λόγων σημαντικού δημοσίου συμφέροντος – Διατήρηση των αγρίων πτηνών – Οδηγία 2009/147/ΕΚ – Εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον – Οδηγία 2011/92/ΕΕ – Άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο α′ – Έννοια του έργου – Άρθρο 2, παράγραφος 1 – Άρθρο 4, παράγραφος 1 – Εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον – Άρθρο 2, παράγραφος 4 – Εξαίρεση από την εκτίμηση – Σταδιακή εγκατάλειψη της πυρηνικής ενέργειας – Εθνική νομοθεσία που προβλέπει, αφενός, την επανέναρξη, για διάστημα σχεδόν δέκα ετών, της δραστηριότητας βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από πυρηνικό σταθμό ο οποίος είχε παύσει να λειτουργεί, με αποτέλεσμα να μετατεθεί κατά δέκα έτη η ημερομηνία που είχε αρχικά καθοριστεί από τον εθνικό νομοθέτη για την απενεργοποίηση του σταθμού και την παύση της δραστηριότητάς του και, αφετέρου, τη μετάθεση, επίσης κατά δέκα έτη, της αρχικής προθεσμίας που είχε οριστεί από τον εθνικό νομοθέτη για την απενεργοποίηση και την παύση βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λειτουργούντα σταθμό πυρηνικής ενέργειας – Παράλειψη εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων»

Στην υπόθεση C-411/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Cour constitutionnelle (Συνταγματικό Δικαστήριο, Βέλγιο) με απόφαση της 22ας Ιουνίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 7 Ιουλίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Inter-Environement Wallonie ASBL,

Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen ASBL

κατά

Conseil des ministres,

παρισταμένης της:

Electrabel SA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, Αντιπρόεδρο, J.-C. Bonichot (εισηγητή), A. Prechal, M. Βηλαρά, E. Regan, T. von Danwitz, C. Toader και K. Λυκούργο, προέδρους τμήματος, A. Rosas, M. Ilešič, J. Malenovský, M. Safjan, D. Šváby και C. G. Fernlund, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: V. Giacobbo-Peyronnel, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 10ης Σεπτεμβρίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– οι Inter-Environnement Wallonie ASBL και Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen ASBL, εκπροσωπούμενες από τον J. Sambon, avocat,

– η Electrabel SA, εκπροσωπούμενη από τους T. Vandenput και M. Pittie, avocats, καθώς και από τους D. Arts και F. Tulkens, advocaten,

– η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Jacobs, C. Pochet και J. Van Holm, επικουρούμενες από τους G. Block και K. Wauters, avocats, καθώς και από τον F. Henry,

– η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek, J. Vláčil και J. Pavliš, καθώς και από την L. Dvořáková,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη αρχικά από τους T. Henze και D. Klebs, στη συνέχεια από τον D. Klebs,

– η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη αρχικώς από την C. Pesendorfer, στη συνέχεια από τις M. Oswald και G. Hesse,

– η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Inez Fernandes, M. Figueiredo και J. Reis Silva, καθώς και από την L. Medeiros,

– η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Heliskoski,

– η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον S. Brandon, καθώς και από τις J. Kraehling, G. Brown και R. Fadoju, επικουρούμενους από τον D. Blundell, barrister,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Gattinara, C. Zadra, M. Noll-Ehlers και R. Tricot, καθώς και από τη M. Πατακιά,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 29ης Νοεμβρίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία της Σύμβασης για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό επίπεδο, η οποία συνήφθη στο Espoo (Φινλανδία) στις 25 Φεβρουαρίου 1991 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με απόφαση του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1997 (στο εξής: Σύμβαση του Espoo), και της Σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε θέματα περιβάλλοντος, η οποία συνήφθη στο Aarhus (Δανία) στις 25 Ιουνίου 1998 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2005/370/ΕΚ του Συμβουλίου, της 17ης Φεβρουαρίου 2005 (ΕΕ 2005, L 124, σ. 1) (στο εξής: Σύμβαση του Aarhus), καθώς και της

οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ 1992, L 206, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2013/17/ΕΕ του Συμβουλίου, της 13ης Μαΐου 2013 (ΕΕ 2013, L 158, σ. 193) (στο εξής: οδηγία για τους οικοτόπους), της οδηγίας 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών (ΕΕ 2010, L 20, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2013/17 (στο εξής: οδηγία για τα πτηνά), και της οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 2012, L 26, σ. 1, στο εξής: οδηγία ΕΠΕ).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των Inter-Environnement Wallonie ASBL και Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen ASBL και, αφετέρου, του Conseil des ministres (Υπουργικού Συμβουλίου, Βέλγιο) σχετικά με τον νόμο με τον οποίο το Βασίλειο του Βελγίου, αφενός, αποφάσισε την επανέναρξη, για διάστημα δέκα ετών, της δραστηριότητας βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από πυρηνικό σταθμό ο οποίος είχε παύσει να λειτουργεί και, αφετέρου, μετέθεσε κατά δέκα έτη την προθεσμία που είχε αρχικά προβλεφθεί για την απενεργοποίηση και την παύση της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λειτουργούντα πυρηνικό σταθμό.

I. Το νομικό πλαίσιο

A. Το διεθνές δίκαιο

1. Η Σύμβαση του Espoo

3 Το άρθρο 1 της Σύμβασης του Espoo φέρει τον τίτλο «Ορισμοί» και προβλέπει τα εξής:

«[…]

5. “προτεινόμενη δραστηριότητα” νοείται κάθε δραστηριότητα ή κάθε σημαντική μεταβολή μιας δραστηριότητας που υπόκειται σε απόφαση μιας αρμόδιας αρχής σε συμφωνία με την ισχύουσα εθνική διαδικασία·

[…]

9. “αρμόδια αρχή” νοείται η εθνική αρχή ή αρχές που ορίζονται από το εκάστοτε μέρος ως αρμόδιες για την ανάληψη καθηκόντων που καλύπτονται από την παρούσα σύμβαση ή/και η αρχή ή οι αρχές στις οποίες το εκάστοτε μέρος αναθέτει εξουσίες λήψεως αποφάσεων σχετικά με την προτεινόμενη δραστηριότητα·

[…]».

4 Το άρθρο 2 της Σύμβασης του Espoo ορίζει τα εξής:

«1. Τα μέρη λαμβάνουν, ατομικά ή από κοινού, όλα τα ενδεδειγμένα δραστικά μέτρα για την πρόληψη, τον περιορισμό και τον έλεγχο των σοβαρών ανεπιθύμητων διασυνοριακών περιβαλλοντικών επιπτώσεων που δημιουργούνται από τις προτεινόμενες δραστηριότητες.

2. Κάθε μέρος λαμβάνει όλα τα ενδεδειγμένα νομοθετικά, διοικητικά ή άλλα μέτρα για την εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας σύμβασης, συμπεριλαμβανομένων και, σε ό,τι αφορά τις προτεινόμενες δραστηριότητες που αναφέρονται στο παράρτημα I που ενδέχεται να προκαλέσουν σοβαρές ανεπιθύμητες διασυνοριακές επιπτώσεις, της εκπόνησης μιας διαδικασίας για την αξιολόγηση των

περιβαλλοντικών επιπτώσεων η οποία θα επιτρέπει τη συμμετοχή του κοινού και τη συλλογή των απαραίτητων πληροφοριακών στοιχείων για την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που περιγράφονται στο παράρτημα II.

3. Το αρχικό μέρος εξασφαλίζει τη διενέργεια, σε συμφωνία με τις διατάξεις της παρούσας σύμβασης, μιας αξιολόγησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων πριν από τη λήψη αποφάσεων έγκρισης ή ανάληψης μιας προτεινόμενης δραστηριότητας που αναφέρεται στο παράρτημα I και η οποία ενδέχεται να δημιουργήσει σοβαρές ανεπιθύμητες διασυνοριακές επιπτώσεις.

[…]

6. Τα αρχικά μέρη θα δώσουν, σε συμφωνία με τις διατάξεις της παρούσας σύμβασης, τη δυνατότητα στο κοινό των περιοχών που ενδέχεται να θιγούν, να συμμετάσχει στις σχετικές διαδικασίες αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, σε ό,τι αφορά τις προτεινόμενες δραστηριότητες, και εξασφαλίζ[ουν] το γεγονός ότι οι παρεχόμενες στο κοινό του θιγομένου μέρους δυνατότητες είναι ισοδύναμες προς αυτές που παρέχονται στο κοινό του αρχικού μέρους.

7. Οι αξιολογήσεις των περιβαλλοντικών επιπτώσεων όπως απαιτούνται από την παρούσα σύμβαση αναλαμβάνονται, ως ελάχιστη απαίτηση, στο ενδεδειγμένο επίπεδο της προτεινόμενης δραστηριότητας. Ανάλογα με τις απαιτήσεις, τα μέρη μεριμνούν για την εφαρμογή των αρχών αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε πολιτικές, σχέδια και προγράμματα.

[…]»

5 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 8, της Σύμβασης του Espoo, «[τ]α ενδιαφερόμενα μέρη εξασφαλίζουν την ενημέρωση του κοινού του θιγομένου μέρους στις περιοχές που ενδέχεται να θιγούν, την παροχή δυνατοτήτων διατυπώσεως σχολίων ή παρατηρήσεων σχετικά με την προτεινόμενη δραστηριότητα και τη διαβίβαση αυτών των σχολίων ή παρατηρήσεων στην αρμόδια αρχή του αρχικού μέρους, είτε απευθείας στην εν λόγω αρχή είτε, ανάλογα με την περίπτωση, μέσω του αρχικού μέρους».

6 Το άρθρο 5 της Σύμβασης του Espoo ορίζει τα εξής:

«Το αρχικό μέρος θα προβεί, αφού συμπληρώσει το φάκελο τεκμηρίωσης για την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και χωρίς καθυστέρηση, σε διαβουλεύσεις με το θιγόμενο μέρος σχετικά μεταξύ άλλων με τις ενδεχόμενες διασυνοριακές επιπτώσεις της προτεινόμενης δραστηριότητας και των μέτρων για τον περιορισμό ή την εξάλειψη των επιπτώσεων αυτών. Οι διαβουλεύσεις θα έχουν σχέση:

α) με τις ενδεχόμενες εναλλακτικές δυνατότητες σε σχέση με την προτεινόμενη δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης και της εναλλακτικής δυνατότητας για ουδεμία δράση και ενδεχόμενα μέτρα για τον περιορισμό των σοβαρών ανεπιθύμητων διασυνοριακών επιπτώσεων και για τον έλεγχο των δράσεων των μέτρων αυτών [με έξοδα] του αρχικού μέρους·

β) με κάθε άλλο τύπο ενδεχόμενης αμοιβαίας βοήθειας για τον περιορισμό όποιων σοβαρών ανεπιθύμητων διασυνοριακών επιπτώσεων της προτεινόμενης δραστηριότητας και

γ) με κάθε άλλο θέμα σχετικά με την προτεινόμενη δραστηριότητα.

Τα μέρη συμφωνούν, κατά την εκκίνηση των διαβουλεύσεων αυτών, επί ενός ευλόγου χρονοδιαγράμματος σε ό,τι αφορά τη διάρκεια της περιόδου διαβουλεύσεων. Οι διαβουλεύσεις αυτές καθοδηγούνται από τον ενδεδειγμένο κοινό φορέα, όπου υπάρχει.»

7 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της Σύμβασης του Espoo ορίζει τα εξής:

«Τα μέρη εξασφαλίζουν το γεγονός ότι, στην τελική απόφαση για την προτεινόμενη δραστηριότητα, αποδίδεται σημασία στα πορίσματα της αξιολόγησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, συμπεριλαμβανομένων και του φακέλου τεκμηρίωσης της αξιολόγησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και των σχετικών σχολίων που λαμβάνονται δυνάμει του άρθρου 3 παράγραφος 8 και του άρθρου 4 παράγραφος 2 και των πορισμάτων των διαβουλεύσεων όπως προβλέπεται στο άρθρο 5.»

8 Το παράρτημα I της Σύμβασης του Espoo φέρει τον τίτλο «Κατάλογος δραστηριοτήτων» και στο σημείο 2 μνημονεύονται, μεταξύ άλλων, οι «πυρηνικοί σταθμοί και άλλοι ατομικοί αντιδραστήρες».

9 Το ενημερωτικό σημείωμα σχετικά με την εφαρμογή της [Σύμβασης του Espoo] σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την πυρηνική ενέργεια (ECE/MP.EIA/2011/5), το οποίο εκδόθηκε στις 2 Απριλίου 2011 από την οικονομική επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη, περιλαμβάνει στις σημαντικές τροποποιήσεις που υπόκεινται στις απαιτήσεις της Σύμβασης του Espoo την «σημαντική αύξηση της παραγωγής ή της αποθήκευσης ραδιενεργών αποβλήτων που προέρχονται από μια εγκατάσταση (όχι μόνον από πυρηνικό σταθμό), παραδείγματος χάριν ύψους 25 %», καθώς και την «παράταση της διάρκειας ζωής μιας εγκατάστασης».

10 Στο ίδιο έγγραφο, σε περίληψη του περιεχομένου του, επισημαίνονται τα εξής:

«Το παρόν σημείωμα επιχειρεί να λάβει υπόψη τις διάφορες και ενίοτε αντιφατικές απόψεις που εκφράζονται σε σχέση με την εφαρμογή της [Σύμβασης του Espoo] σε δραστηριότητες σχετικές με την πυρηνική ενέργεια, ιδίως δε τους πυρηνικούς σταθμούς. Δεν αποτελεί κείμενο οδηγιών, αλλά αποσκοπεί στην προαγωγή της συζήτησης επί των βασικών ζητημάτων στο πλαίσιο της στρογγυλής τράπεζας για τα έργα που σχετίζονται με την πυρηνική ενέργεια, η οποία θα πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο της πέμπτης συνόδου των μερών της [Σύμβασης του Espoo].

Το σημείωμα αυτό δεν απηχεί κατ' ανάγκη τις θέσεις της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη ή της γραμματείας της.»

11 Στην εντολή που δόθηκε για την κατάρτιση των συστάσεων σχετικά με τις καλές πρακτικές εφαρμογής της [Σύμβασης του Espoo] σε δραστηριότητες που συνδέονται με την πυρηνική ενέργεια, οι οποίες εγκρίθηκαν από την έβδομη σύνοδο των μερών της Σύμβασης του Espoo [Μινσκ (Λευκορωσία), 13-16 Ιουνίου 2017], αναφέρεται ότι αντικείμενο του εγγράφου αυτού είναι η «περιγραφή των καλών πρακτικών που υφίστανται για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και εφαρμόζονται στις δραστηριότητες που συνδέονται με την πυρηνική ενέργεια».

12 Η ίδια εντολή αναφέρει ότι σκοπός του προκαταρκτικού ελέγχου είναι να προσδιοριστεί αν οι πυρηνικές δραστηριότητες και οι ουσιώδεις τροποποιήσεις τους εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του Espoo. Επισημαίνει ότι ο έλεγχος αυτός «περιλαμβάνει εκτιμήσεις σχετικά με την παράταση, την ανανέωση και την επικαιροποίηση της άδειας (παραδείγματος χάριν, παράταση της διάρκειας λειτουργίας), όπως μια σημαντική αύξηση στα επίπεδα παραγωγής ή στην παραγωγή/μεταφορά/αποθήκευση των ραδιενεργών αποβλήτων μιας εγκατάστασης (όχι μόνο πυρηνικού σταθμού) και την παύση της λειτουργίας».

2. Η Σύμβαση του Aarhus

13 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, της Σύμβασης του Aarhus, ο ορισμός που δίνεται από τη σύμβαση αυτή στην «δημόσια αρχή» «δεν περιλαμβάνει φορείς ή θεσμικά όργανα που ενεργούν υπό […] νομοθετική ιδιότητα».

14 Το άρθρο 6 της Σύμβασης του Aarhus, το οποίο επιγράφεται «Συμμετοχή του κοινού σε αποφάσεις για ειδικές δραστηριότητες», στις παραγράφους 1 έως 4 προβλέπει τα εξής:

«1. Κάθε μέρος:

α) εφαρμόζει τις διατάξεις του παρόντος άρθρου όσον αφορά αποφάσεις για το κατά πόσον θα επιτρέπονται προτεινόμενες δραστηριότητες που απαριθμούνται στο παράρτημα I·

β) σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο, εφαρμόζει επίσης τις διατάξεις του παρόντος άρθρου σε αποφάσεις για προτεινόμενες δραστηριότητες που δεν απαριθμούνται στο παράρτημα I, οι οποίες δύνανται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Για τον σκοπό αυτόν, τα μέρη καθορίζουν κατά πόσον η εν λόγω προτεινόμενη δραστηριότητα υπόκειται σε αυτές τις διατάξεις.

[...]

4. Κάθε μέρος προβλέπει πρώιμη συμμετοχή του κοινού, όταν είναι ανοικτές όλες οι επιλογές και μπορεί να λάβει χώρα πραγματική συμμετοχή του κοινού.»

15 Στο παράρτημα I της Σύμβασης του Aarhus, το οποίο επιγράφεται «Κατάλογος των δραστηριοτήτων που αναφέρονται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο α'», στο σημείο 1, πέμπτη περίπτωση, περιλαμβάνονται οι «[π]υρηνικοί σταθμοί και άλλοι πυρηνικοί αντιδραστήρες, συμπεριλαμβανομένης της διάλυσης ή του παροπλισμού αυτών».

16 Το σημείο 22 του εν λόγω παραρτήματος προβλέπει τα εξής:

«Τυχόν μεταβολή ή επέκταση των δραστηριοτήτων, σε περίπτωση που η εν λόγω μεταβολή ή επέκταση αυτή καθ' εαυτή πληροί τα κριτήρια/κατώφλια που καθορίζονται στο παρόν παράρτημα, υπόκειται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α) της παρούσας σύμβασης. Οποιαδήποτε άλλη αλλαγή ή επέκταση των δραστηριοτήτων υπόκειται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο β) της παρούσας σύμβασης.»

17 Οι συστάσεις του Μάαστριχτ για τους τρόπους προώθησης της αποτελεσματικής συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων εγκρίθηκαν από την πέμπτη διάσκεψη των μερών της Σύμβασης του Aarhus [Μάαστριχτ (Κάτω Χώρες), 30 Ιουνίου-1 Ιουλίου 2014]. Στο τμήμα των συστάσεων που επιγράφεται «Σύνοψη» αναφέρεται ότι οι συστάσεις αυτές, παρότι δεν είναι «ούτε δεσμευτικές ούτε εξαντλητικές», παρέχουν «πολύτιμες κατευθύνσεις» για την εφαρμογή των άρθρων 6, 7 και 8 της [Σύμβασης του Aarhus]».

Β. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Η οδηγία για τους οικοτόπους

18 Το άρθρο 2 της οδηγίας για τους οικοτόπους ορίζει, στην παράγραφο 2, τα εξής:

«Τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται σύμφωνα με την παρούσα οδηγία αποσκοπούν στη διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος.»

19 Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής προβλέπει, στην παράγραφο 1, τα ακόλουθα:

«[Συνιστάται] ένα συνεκτικό ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο ειδικών ζωνών, επονομαζόμενο "Natura 2000". Το δίκτυο αυτό, που αποτελείται από τους τόπους όπου ευρίσκονται τύποι φυσικών οικοτόπων που εμφαίνονται στο παράρτημα I και τους οικότοπους των ειδών που εμφαίνονται στο παράρτημα II, πρέπει να διασφαλίζει την διατήρηση ή, ενδεχομένως, την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των τύπων φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των οικείων ειδών στην περιοχή της φυσικής κατανομής των ειδών αυτών.

Το δίκτυο "Natura 2000" περιλαμβάνει και τις ζώνες ειδικής προστασίας που έχουν ταξινομηθεί από τα κράτη μέλη σύμφωνα με τις διατάξεις της [οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, της 2ας Απριλίου 1979, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών (ΕΕ 1979, L 103, σ. 1)].»

20 Το άρθρο 6 της οδηγίας για τους οικοτόπους προβλέπει τα εξής:

«1. Για τις ειδικές ζώνες διατήρησης, τα κράτη μέλη καθορίζουν τα αναγκαία μέτρα διατήρησης που ενδεχομένως συνεπάγονται ειδικά ενδεδειγμένα σχέδια διαχείρισης ή ενσωματωμένα σε άλλα σχέδια διευθέτησης και τα δέοντα κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα που ανταποκρίνονται στις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων φυσικών οικοτόπων του παραρτήματος I και των ειδών του παραρτήματος II, τα οποία απαντώνται στους τόπους.

2. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε στις ειδικές ζώνες διατήρησης να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών, καθώς και οι ενοχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν ορισθεί, εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της παρούσας οδηγίας.

3. Κάθε σχέδιο, μη άμεσα συνδεόμενο ή αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου, το οποίο όμως είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά τον εν λόγω τόπο, καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια, εκτιμάται δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στον τόπο, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής του. Βάσει των συμπερασμάτων της εκτίμησης των επιπτώσεων στον τόπο και εξαιρουμένης της περίπτωσης των διατάξεων της παραγράφου 4, οι αρμόδιες εθνικές αρχές συμφωνούν για το οικείο σχέδιο μόνον αφού βεβαιωθούν ότι δεν θα παραβλάψει την ακεραιότητα του τόπου περί του οποίου πρόκειται και, ενδεχομένως, αφού εκφρασθεί πρώτα η δημόσια γνώμη.

4. Εάν, παρά τα αρνητικά συμπεράσματα της εκτίμησης των επιπτώσεων και ελλείψει εναλλακτικών λύσεων, ένα σχέδιο πρέπει να πραγματοποιηθεί για άλλους επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, περιλαμβανομένων λόγων κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως, το κράτος μέλος λαμβάνει κάθε αναγκαίο αντισταθμιστικό μέτρο ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία της συνολικής συνοχής του Natura 2000. Το κράτος μέλος ενημερώνει την Επιτροπή σχετικά με τα αντισταθμιστικά μέτρα που έλαβε.

Όταν ο τόπος περί του οποίου πρόκειται είναι τόπος όπου ευρίσκονται ένας τύπος φυσικού οικοτόπου προτεραιότητας ή/και ένα είδος προτεραιότητας, είναι δυνατόν να προβληθούν μόνον επιχειρήματα σχετικά με την υγεία ανθρώπων και τη δημόσια ασφάλεια ή σχετικά με θετικές συνέπειες πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον, ή, κατόπιν γνωμοδοτήσεως της Επιτροπής, άλλοι επιτακτικοί σημαντικοί λόγοι σημαντικού δημοσίου συμφέροντος.»

21 Το άρθρο 7 της οδηγίας για τους οικοτόπους ορίζει τα εξής:

«Οι υποχρεώσεις που πηγάζουν από τις παραγράφους 2, 3 και 4 του άρθρου 6 της παρούσας οδηγίας αντικαθιστούν τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από την πρώτη πρόταση της παραγράφου 4 του άρθρου 4 της οδηγίας [79/409], όσον αφορά τις ζώνες που χαρακτηρίστηκαν δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 4 ή αναγνωρίστηκαν με ανάλογο τρόπο δυνάμει της παραγράφου 2 του

άρθρου 4 της εν λόγω οδηγίας, τούτο δε από την ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή της παρούσας οδηγίας ή από την ημερομηνία της ταξινόμησης ή της αναγνώρισης εκ μέρους ενός κράτους μέλους δυνάμει της οδηγίας [79/409], εφόσον αυτή είναι μεταγενέστερη.»

2. Η οδηγία για τα πτηνά

22 Το άρθρο 2 της οδηγίας για τα πτηνά ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη υιοθετούν όλα τα αναγκαία μέτρα με σκοπό να διατηρηθεί ή να προσαρμοσθεί ο πληθυσμός όλων των ειδών των πτηνών που αναφέρονται στο άρθρο 1 σε επίπεδο που να ανταποκρίνεται μεταξύ άλλων στις οικολογικές, επιστημονικές και μορφωτικές απαιτήσεις, λαμβάνοντας, ωστόσο, υπόψη τις οικονομικές και ψυχαγωγικές απαιτήσεις.»

23 Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«1. Λαμβάνοντας υπόψη τις κατά το άρθρο 2 απαιτήσεις, τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα με σκοπό να διαφυλαχθεί, διατηρηθεί ή αποκατασταθεί για όλα τα αναφερόμενα στο άρθρο 1 είδη πτηνών επαρκής ποικιλία και επιφάνεια οικοτόπων.

2. Η διαφύλαξη, η συντήρηση και η αποκατάσταση των βιοτόπων και των οικοτόπων περιλαμβάνουν προπάντων τα ακόλουθα μέτρα:

α) δημιουργία ζωνών προστασίας·

β) συντήρηση και διευθέτηση σύμφωνα με τις οικολογικές απαιτήσεις των οικοτόπων που βρίσκονται στο εσωτερικό και στο εξωτερικό των ζωνών προστασίας·

γ) αποκατάσταση των κατεστραμμένων βιοτόπων·

δ) δημιουργία βιοτόπων.»

24 Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας αναφέρει τα εξής:

«1. Για τα είδη που αναφέρονται στο παράρτημα I προβλέπονται μέτρα ειδικής διατηρήσεως, που αφορούν τον οικότοπό τους, για να εξασφαλισθεί η επιβίωση και η αναπαραγωγή των ειδών αυτών στη ζώνη εξαπλώσεώς τους.

[…]

2. Ανάλογα μέτρα υιοθετούνται από τα κράτη μέλη για τα αποδημητικά είδη που δεν μνημονεύονται στο παράρτημα I, των οποίων η έλευση είναι τακτική, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες προστασίας στη γεωγραφική θαλάσσια και χερσαία ζώνη στην οποία εφαρμόζεται η παρούσα οδηγία, όσον αφορά τις περιοχές αναπαραγωγής, αλλαγής φτερώματος και διαχειμάσεως, και τις ζώνες όπου βρίσκονται οι σταθμοί κατά μήκος των οδών αποδημίας. […]

[…]

4. Τα κράτη μέλη υιοθετούν κατάλληλα μέτρα για να αποφεύγουν, στις ζώνες προστασίας που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2, τη ρύπανση ή την υποβάθμιση των οικοτόπων, καθώς και τις επιζήμιες για τα πτηνά διαταράξεις, όταν αυτές έχουν σημαντικές συνέπειες σε σχέση με τους αντικειμενικούς στόχους του παρόντος άρθρου. Τα κράτη μέλη θα προσπαθήσουν, επίσης, να αποφύγουν τη ρύπανση ή τη φθορά των οικοτόπων και έξω από τις ζώνες προστασίας.»

25 Όπως προκύπτει από το άρθρο 18, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας για τα πτηνά, η οδηγία αυτή κατήργησε την οδηγία 79/409. Στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 18 διευκρινίζεται ότι οι αναφορές στην οδηγία 79/409 νοούνται ως αναφορές στην οδηγία για τα πτηνά και διαβάζονται σύμφωνα με τον πίνακα αντιστοιχίας του παραρτήματος VII της οδηγίας για τα πτηνά.

3. Η οδηγία ΕΠΕ

26 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 15 και 18 έως 20 της οδηγίας ΕΠΕ έχουν ως εξής:

«(1) Η οδηγία 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων [και] ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον [ΕΕ 1985, L 175, σ. 40], έχει ουσιωδώς τροποποιηθεί επανειλημμένα. Είναι, ως εκ τούτου, σκόπιμη, για λόγους σαφήνειας και ορθολογισμού, η κωδικοποίηση της εν λόγω οδηγίας.

[…]

(15) Είναι ευκταίο να θεσπισθούν ενισχυμένες διατάξεις περί εκτιμήσεως των διασυνοριακών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ώστε να ληφθούν υπόψη οι διεθνείς εξελίξεις. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα υπέγραψε τη [Σύμβαση του Espoo] στις 25 Φεβρουαρίου 1991, και την κύρωσε στις 24 Ιουνίου 1997.

[…]

(18) Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα υπέγραψε τη [Σύμβαση του Aarhus] στις 25 Ιουνίου 1998 και την κύρωσε στις 17 Φεβρουαρίου 2005.

(19) Μεταξύ των στόχων της Σύμβασης του Aarhus περιλαμβάνεται η κατοχύρωση των δικαιωμάτων συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για περιβαλλοντικά θέματα, προκειμένου να συμβάλλει στην προστασία του δικαιώματος διαβίωσης σε περιβάλλον κατάλληλο για την προσωπική υγεία και ευημερία.

(20) Το άρθρο 6 της Σύμβασης του Aarhus προβλέπει τη συμμετοχή του κοινού σε αποφάσεις που αφορούν τις ειδικές δραστηριότητες που αναφέρονται στο παράρτημα I και δραστηριότητες που δεν αναφέρονται σε αυτό, ενδέχεται όμως να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.»

27 Το άρθρο 1, παράγραφοι 2 και 4 της οδηγίας αυτής ορίζουν τα εξής:

«2. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α) "έργο":

– η υλοποίηση κατασκευαστικών εργασιών ή άλλων εγκαταστάσεων ή τεχνικών κατασκευών,

– άλλες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον ή το τοπίο, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι επεμβάσεις που αφορούν την εκμετάλλευση των πόρων του εδάφους·

β) "κύριος του έργου": είτε ο υποβάλλων αίτηση για άδεια που αφορά σχέδιο ιδιωτικού έργου, είτε η δημόσια αρχή που αναλαμβάνει την πρωτοβουλία για ένα σχέδιο έργου·

γ) "άδεια": απόφαση της ή των αρμόδιων αρχών που δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο·

[…]

4. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στα έργα που εγκρίνονται λεπτομερώς με ειδική εθνική νομοθετική πράξη, καθότι οι στόχοι που επιδιώκονται με την παρούσα οδηγία, συμπεριλαμβανομένης της παροχής πληροφοριών, επιτυγχάνονται μέσω της νομοθετικής διαδικασίας.»

28 Το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλισθεί ότι πριν χορηγηθεί η άδεια, τα έργα τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον λόγω, μεταξύ άλλων, της φύσεως, του μεγέθους ή της θέσεώς τους, υπόκεινται σε παροχή άδειας και εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Αυτά τα έργα ορίζονται στο άρθρο 4.

[...]

4. Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, τα κράτη μέλη μπορούν σε εξαιρετικές περιπτώσεις να εξαιρούν, εν όλω ή εν μέρει, ένα ειδικό έργο από την παρούσα οδηγία.

Στην περίπτωση αυτή, τα κράτη μέλη:

α) εξετάζουν αν ενδείκνυται άλλη μορφή εκτίμησης·

β) θέτουν στη διάθεση του ενδιαφερομένου κοινού τις πληροφορίες που έχουν αποκτηθεί στο πλαίσιο άλλων μορφών εκτίμησης που αναφέρονται στο στοιχείο α), τις πληροφορίες σχετικά με την απόφαση χορήγησης εξαίρεσης και τους λόγους για τη χορήγησή της·

γ) ενημερώνουν την Επιτροπή, πριν από την παροχή της άδειας, για τους λόγους οι οποίοι δικαιολογούν την παρεχόμενη εξαίρεση και της δίνουν τις πληροφορίες τις οποίες, εφόσον απαιτείται, θέτουν στη διάθεση των δικών τους υπηκόων.

Η Επιτροπή διαβιβάζει αμέσως τα έγγραφα που λαμβάνει στα άλλα κράτη μέλη.

Η Επιτροπή κάνει κάθε χρόνο απολογισμό της εφαρμογής της παρούσας παραγράφου στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο.»

29 Το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 2 παράγραφος 4, τα έργα που απαριθμούνται στο παράρτημα I υποβάλλονται σε εκτίμηση σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10.

2. Με την επιφύλαξη του άρθρου 2 παράγραφος 4, για τα έργα που απαριθμούνται στο παράρτημα II, τα κράτη μέλη αποφασίζουν κατά πόσο το έργο θα υποβληθεί σε εκτίμηση σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10. Τα κράτη μέλη αποφασίζουν βάσει:

α) κατά περίπτωση εξέτασης·

ή

β) κατωτάτων ορίων ή κριτηρίων που καθορίζει το κράτος μέλος.

Τα κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόσουν και τις δύο διαδικασίες που αναφέρονται στα στοιχεία α) και β).»

30 Το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας ΕΠΕ προβλέπει ότι οι πληροφορίες τις οποίες παρέχει ο κύριος του έργου για τα έργα που, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4 της οδηγίας αυτής, πρέπει να υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, περιλαμβάνουν τουλάχιστον: τη θέση, τον

σχεδιασμό και το μέγεθος του έργου· περιγραφή των μέτρων που προβλέπονται προκειμένου να αποφευχθούν, να μειωθούν και, ει δυνατόν, να επανορθωθούν σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις· τα απαραίτητα στοιχεία για την εξακρίβωση και την εκτίμηση των κυριότερων περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου· σύνοψη των κύριων εναλλακτικών λύσεων που μελετά ο κύριος του έργου και υπόδειξη των κύριων λόγων της επιλογής του, λαμβανομένων υπόψη των επιπτώσεων στο περιβάλλον· μη τεχνική περίληψη των διαφόρων αυτών πληροφοριών.

31 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«Όταν ένα κράτος μέλος γνωρίζει ότι ένα έργο ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον άλλου κράτους μέλους ή όταν το ζητήσει ένα κράτος μέλος που ενδέχεται να θιγεί σοβαρά, το κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου πρόκειται να εκτελεστεί το έργο διαβιβάζει στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, το ταχύτερο δυνατό, και όχι αργότερα από την ημερομηνία ενημέρωσης του εγχωρίου πληθυσμού, μεταξύ άλλων:

α) την περιγραφή του έργου και κάθε διαθέσιμη πληροφορία σχετικά με τις ενδεχόμενες διασυνοριακές επιπτώσεις·

β) πληροφορίες σχετικά με τη φύση της απόφασης που ενδέχεται να ληφθεί.»

32 Στο παράρτημα I της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Έργα που μνημονεύονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1» περιλαμβάνονται, στο σημείο 2, στοιχείο β′, οι «[π]υρηνικοί σταθμοί και άλλοι πυρηνικοί αντιδραστήρες, συμπεριλαμβανομένης της αποξήλωσης ή του παροπλισμού αυτών».

33 Το εν λόγω παράρτημα I αναφέρεται, στο σημείο 24, σε «[κ]άθε μεταβολή ή επέκταση των σχεδίων που απαριθμούνται στο παρόν παράρτημα, όταν η εν λόγω μεταβολή ή επέκταση καθ' εαυτή εμπίπτει στα κατώτατα όρια, αν υπάρχουν, τα οποία καθορίζονται στο παρόν παράρτημα».

34 Το παράρτημα II της οδηγίας ΕΠΕ αναφέρεται, στο σημείο 13, στοιχείο α′, σε «[ο]ποιαδήποτε τροποποίηση ή επέκταση έργων που απαριθμούνται στο παράρτημα I ή στο παρόν παράρτημα τα οποία έχουν ήδη εγκριθεί, εκτελεστεί ή εκτελούνται και τα οποία μπορεί να έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (μεταβολή ή επέκταση που δεν περιλαμβάνονται στο παράρτημα I)».

Γ. Το βελγικό δίκαιο

1. Ο νόμος της 31ης Ιανουαρίου 2003

35 Ο νόμος της 31ης Ιανουαρίου 2003 περί σταδιακής καταργήσεως της πυρηνικής ενέργειας στη βιομηχανική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (*Moniteur belge* της 28ης Φεβρουαρίου 2003, σ. 9879, στο εξής: νόμος της 31ης Ιανουαρίου 2003) έθεσε το χρονοδιάγραμμα σταδιακής κατάργησης της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τη σχάση πυρηνικών καυσίμων από τους πυρηνικούς σταθμούς.

36 Το άρθρο 2 του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου, νοούνται ως:

1° "ημερομηνία έναρξης της βιομηχανικής λειτουργίας": η ημερομηνία της επίσημης συμφωνίας μεταξύ του παραγωγού ενέργειας, των κατασκευαστών και του γραφείου μελετών με την οποία ολοκληρώνεται το στάδιο [κατασκευής] του έργου και εκκινεί το στάδιο παραγωγής, ήτοι για τους υφιστάμενους σταθμούς:

– Doel 1: η 15η Φεβρουαρίου 1975

– Doel 2: η 1η Δεκεμβρίου 1975

– Doel 3: η 1η Οκτωβρίου 1982

– Doel 4: η 1η Ιουλίου 1985

– Tihange 1: η 1η Οκτωβρίου 1975

– Tihange 2: η 1η Φεβρουαρίου 1983

– Tihange 3: η 1η Σεπτεμβρίου 1985

[…]».

37 Το άρθρο 4 του εν λόγω νόμου, στην αρχή του μορφή προέβλεπε τα εξής:

«§ 1. Οι πυρηνικοί σταθμοί που προορίζονται για βιομηχανική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από τη σχάση πυρηνικών καυσίμων απενεργοποιούνται σαράντα έτη μετά τη θέση τους σε βιομηχανική λειτουργία και δεν μπορούν στο εξής να παράγουν ηλεκτρική ενέργεια.

§ 2. Κάθε ατομική άδεια βιομηχανικής λειτουργίας και παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τη σχάση πυρηνικών καυσίμων, που χορηγείται για αόριστη διάρκεια από τον Βασιλιά […] λήγει σαράντα έτη μετά τη θέση σε βιομηχανική λειτουργία της οικείας εγκαταστάσεως παραγωγής.»

38 Το άρθρο 9 του ίδιου νόμου ορίζει τα εξής:

«Σε περίπτωση απειλής για την ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού, ο Βασιλιάς δύναται να λάβει τα αναγκαία μέτρα, με βασιλικό διάταγμα που εκδίδεται κατόπιν διάσκεψης του Υπουργικού Συμβουλίου, μετά από γνωμοδότηση της Commission de Régulation de l'Électricité et du Gaz (ρυθμιστικής επιτροπής ηλεκτρικής ενέργειας και αερίου), με την επιφύλαξη των άρθρων 3 έως 7 του παρόντος νόμου, εκτός αν συντρέχει ανωτέρα βία. Η γνωμοδότηση αυτή αφορά μεταξύ άλλων τις επιπτώσεις της εξέλιξης των τιμών παραγωγής επί της ασφάλειας εφοδιασμού.»

2. Ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015

39 Ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015 για την τροποποίηση του νόμου της 31ης Ιανουαρίου 2003 περί σταδιακής καταργήσεως της πυρηνικής ενέργειας στη βιομηχανική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, για λόγους προστασίας της ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού (*Moniteur belge* της 6ης Ιουλίου 2015, σ. 44423, στο εξής: νόμος της 28ης Ιουνίου 2015) τέθηκε σε ισχύ στις 6 Ιουλίου 2015.

40 Στην αιτιολογική έκθεση του νόμου της 28ης Ιουνίου 2015 υπογραμμίζεται, μεταξύ άλλων, ότι πολλές επιστημονικές μελέτες παρουσιάζουν την εν δυνάμει προβληματική κατάσταση στον τομέα της ασφάλειας εφοδιασμού και ότι η Βελγική Κυβέρνηση, υπό το πρίσμα της σημαντικής αβεβαιότητας που συνδέεται με την επαναλειτουργία των σταθμών Doel 3 και Tihange 2, του αναγγελθέντος κλεισίματος θερμοηλεκτρικών σταθμών το 2015 και του γεγονότος ότι δεν είναι εφικτό βραχυπρόθεσμα να ενταχθεί αλλοδαπή δυναμικότητα στο βελγικό δίκτυο, αποφάσισε, στις 18 Δεκεμβρίου 2014, να παρατείνει τη λειτουργία των σταθμών Doel 1 και Doel 2 για δέκα έτη, χωρίς δυνατότητα παράτασης της λειτουργίας των αντιδραστήρων αυτών πέραν του έτους 2025. Στην ίδια αιτιολογική έκθεση αναφέρεται ότι κατά την παράταση της λειτουργίας των σταθμών θα τηρηθούν οι επιταγές δεκαετούς επανεκτίμησης της ασφάλειας που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τα μέτρα που προβλέπονται στο σχέδιο μακροχρόνιας λειτουργίας των πυρηνικών σταθμών, το οποίο συνέταξε η Electrabel SA, όπου αναλύονται τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν λόγω της παράτασης της δραστηριότητας βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας των δύο σταθμών, υπό τον τίτλο «σχέδιο "*Long Term Operation*"» (στο εξής: σχέδιο LTO), την αναπροσαρμογή του σχεδίου δράσης σχετικά με τους ελέγχους αντοχής και τις αναγκαίες εγκρίσεις της Agence fédérale de contrôle nucléaire [ομοσπονδιακής αρχής πυρηνικού ελέγχου] (AFCN).

41 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου της 31ης Ιανουαρίου 2003, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 28ης Ιουνίου 2015, έχει πλέον ως εξής:

«Ο πυρηνικός σταθμός Doel 1 μπορεί να παράγει εκ νέου ηλεκτρική ενέργεια από την έναρξη ισχύος του [νόμου της 28ης Ιουνίου 2015]. Από τις 15 Φεβρουαρίου 2025 απενεργοποιείται και δεν μπορεί να παράγει πλέον ηλεκτρική ενέργεια. Οι λοιποί πυρηνικοί σταθμοί που προορίζονται για βιομηχανική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από τη σχάση πυρηνικών καυσίμων απενεργοποιούνται στις ακόλουθες ημερομηνίες, μετά την παρέλευση των οποίων δεν επιτρέπεται να παράγουν ηλεκτρική ενέργεια:

[…]

– Doel 2: 1η Δεκεμβρίου 2025.»

42 Περαιτέρω, ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015 προσέθεσε στο άρθρο 4 του νόμου της 31ης Ιανουαρίου 2003, την παράγραφο 3, η οποία έχει ως εξής:

«Με βασιλικό διάταγμα που εκδίδεται κατόπιν διάσκεψης του Υπουργικού Συμβουλίου μετατίθεται η ημερομηνία της §1 για τους πυρηνικούς σταθμούς Doel 1 και Doel 2 για την 31η Μαρτίου 2016, εφόσον η σύμβαση του άρθρου 4/2, § 3, δεν έχει συναφθεί το αργότερο έως τις 30 Νοεμβρίου 2015.»

43 Τέλος, ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015 προσέθεσε στον νόμο της 31ης Ιανουαρίου 2003 το άρθρο 4/2, το οποίο έχει ως εξής:

«§ 1. Ο ιδιοκτήτης των πυρηνικών σταθμών Doel 1 και Doel 2 καταβάλλει στο ομοσπονδιακό κράτος, έως τις 15 Φεβρουαρίου 2025 για τον Doel 1 και έως την 1η Δεκεμβρίου 2025 για τον Doel 2, ετήσιο τέλος για την παράταση της διάρκειας της άδειας βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τη σχάση πυρηνικών καυσίμων.

[…]

§ 3. Το Ομοσπονδιακό Κράτος συνάπτει σύμβαση με τον ιδιοκτήτη των πυρηνικών σταθμών Doel 1 και Doel 2 με σκοπό, μεταξύ άλλων:

1° τον προσδιορισμό του τρόπου υπολογισμού του τέλους της παραγράφου 1·

2° τη ρύθμιση της αποζημίωσης κάθε συμβαλλομένου σε περίπτωση αθέτησης των συμβατικών υποχρεώσεων.»

II. Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

44 Το Βασίλειο του Βελγίου διαθέτει επτά πυρηνικούς αντιδραστήρες: τέσσερις εντός της Περιφέρειας της Φλάνδρας, στο Doel (Doel 1, Doel 2, Doel 3 και Doel 4), και τρεις εντός της Περιφέρειας της Βαλλονίας, στο Tihange (Tihange 1, Tihange 2 και Tihange 3). Στο πλαίσιο της παρούσας απόφασης κάθε αντιδραστήρας θεωρείται ξεχωριστός πυρηνικός σταθμός.

45 Οι σταθμοί Doel 1 και Doel 2 βρίσκονται σε λειτουργία από τις 15 Φεβρουαρίου 1975 και από την 1η Δεκεμβρίου 1975 αντιστοίχως. Για τους σταθμούς αυτούς είχε εκδοθεί, με βασιλικό διάταγμα του 1974, ενιαία άδεια αόριστης διάρκειας.

46 Ο νόμος της 31ης Ιανουαρίου 2003, ως είχε αρχικώς, αφενός, απαγόρευσε την κατασκευή και θέση σε λειτουργία νέων πυρηνικών σταθμών στο Βέλγιο και, αφετέρου, θέσπισε χρονοδιάγραμμα σταδιακής εγκατάλειψης της πυρηνικής ενέργειας, προβλέποντας την παύση, σε συγκεκριμένη ημερομηνία, της δραστηριότητας βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας όλων των εν ενεργεία πυρηνικών σταθμών. Προς τούτο προέβλεψε ότι κάθε ατομική άδεια εκμετάλλευσης και βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειες λήγει σαράντα έτη μετά τη θέση σε λειτουργία του αντίστοιχου σταθμού, καταλείποντας στον Βασιλιά τη δυνατότητα να τροποποιήσει το χρονοδιάγραμμα αυτό σε περίπτωση απειλής για την ασφάλεια εφοδιασμού της χώρας.

47 Ο νόμος της 18ης Δεκεμβρίου 2013 για την τροποποίηση του νόμου της 31ης Ιανουαρίου 2003 μετέθεσε, όμως, κατά δέκα έτη την ημερομηνία παύσης της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τον σταθμό Tihange 1, ο οποίος είχε τεθεί σε λειτουργία την 1η Οκτωβρίου 1975. Ο νόμος αυτός προέβλεψε ότι κατά την προβλεπόμενη από το χρονοδιάγραμμα εγκατάλειψης της πυρηνικής ενέργειας ημερομηνία απενεργοποίησης θα έληγε μόνο η άδεια βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ η άδεια λειτουργίας θα εξακολουθούσε να ισχύει έως ότου «αναπροσαρμοσθεί». Ο ίδιος νόμος κατήργησε τη δυνατότητα του Βασιλιά να τροποποιήσει το χρονοδιάγραμμα εγκατάλειψης της πυρηνικής ενέργειας που είχε καθοριστεί με τον νόμο της 31ης Ιανουαρίου 2003.

48 Στις 18 Δεκεμβρίου 2014 η Βελγική Κυβέρνηση αποφάσισε ότι έπρεπε να παραταθεί κατά δέκα έτη και το χρονικό διάστημα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τους σταθμούς Doel 1 και Doel 2.

49 Στις 13 Φεβρουαρίου 2015 η Electrabel, ιδιοκτήτης και φορέας εκμετάλλευσης των δύο αυτών σταθμών, γνωστοποίησε στην AFCN ότι τα μεσάνυχτα της 15ης Φεβρουαρίου 2015 επρόκειτο να απενεργοποιηθεί ο σταθμός Doel 1 και να παύσει η δραστηριότητα βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τον σταθμό αυτό, σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα που είχε ορισθεί με τον νόμο της 31ης Ιανουαρίου 2003. Επισημάνθηκε ότι η κοινοποίηση αυτή θα καθίστατο «άκυρη» εφόσον και από τη στιγμή που θα ετίθετο σε ισχύ νόμος περί δεκαετούς παράτασης για τον σταθμό αυτό, υπό την προϋπόθεση ότι οι σχετικοί όροι θα γίνονταν δεκτοί από την Electrabel.

50 Ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015 τροποποίησε εκ νέου το χρονοδιάγραμμα εγκατάλειψης της πυρηνικής ενέργειας που είχε οριστεί από τον εθνικό νομοθέτη, μεταθέτοντας κατά δέκα έτη την προθεσμία που είχε τεθεί για την παύση βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τους σταθμούς Doel 1 και Doel 2. Ο νόμος αυτός προέβλεψε επίσης ότι ο σταθμός Doel 1 μπορούσε να παράγει εκ νέου ηλεκτρική ενέργεια.

51 Σύμφωνα με τον ίδιο νόμο, οι δύο αυτοί σταθμοί πρέπει να απενεργοποιηθούν και να παύσουν τη βιομηχανική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ο μεν σταθμός Doel 1 στις 15 Φεβρουαρίου 2025, ο δε σταθμός Doel 2 την 1η Δεκεμβρίου 2025.

52 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι βουλευτές πραγματοποίησαν πολλές ακροάσεις στο πλαίσιο της διαδικασίας θέσπισης του νόμου αυτού, μεταξύ των οποίων και αυτή του διευθυντή του εθνικού οργανισμού ραδιενεργών αποβλήτων και εμπλουτισμένων σχάσιμων υλικών, ο οποίος επισήμανε ότι η δεκαετής παράταση της δραστηριότητας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τους δύο αυτούς σταθμούς μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή αποβλήτων λειτουργίας όγκου 350 m^3.

53 Τον Σεπτέμβριο του 2015 η AFCN επιβεβαίωσε την απόφαση που είχε λάβει τον Αύγουστο του 2015 να μην υποβάλει τις τροποποιήσεις που σχεδίαζε ο φορέας εκμετάλλευσης στο πλαίσιο του σχεδίου LTO σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

54 Η απόφαση αυτή προσβλήθηκε ενώπιον του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας, Βέλγιο).

55 Βασιλικό διάταγμα της 27ης Σεπτεμβρίου 2015 καθόρισε τους όρους λειτουργίας των σταθμών Doel 1 και Doel 2, προβλέποντας ότι η Electrabel έπρεπε να εφαρμόσει το σχέδιο LTO το αργότερο κατά το τέλος του έτους 2019. Το διάταγμα αυτό προσβλήθηκε επίσης ενώπιον του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας).

56 Στις 30 Νοεμβρίου 2015 η Electrabel και το Βελγικό Δημόσιο υπέγραψαν σύμβαση η οποία προέβλεπε την υλοποίηση ενός επενδυτικού σχεδίου «ανανέωσης», ύψους περίπου 700 εκατομμυρίων ευρώ, για την παράταση της διάρκειας λειτουργίας των σταθμών Doel 1 και Doel 2 έως τη λήξη της περιόδου που ορίστηκε από τον νόμο της 28ης Ιουνίου 2015 (στο εξής: σύμβαση της 30ής Νοεμβρίου 2015).

57 Οι Inter-Environnement Wallonie και Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen, βελγικές ενώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, άσκησαν ενώπιον του Cour constitutionnelle (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Βέλγιο) αίτηση ακυρώσεως του νόμου της 28ης Ιουνίου 2015. Οι ενώσεις αυτές υποστηρίζουν κατ' ουσίαν ότι ο εν λόγω νόμος εκδόθηκε χωρίς να τηρηθούν οι απαιτήσεις προηγούμενης εκτίμησης που επιβάλλονται τόσο από τις συμβάσεις του Espoo και του Aarhus όσο και από την οδηγία ΕΠΕ, την οδηγία για τους οικοτόπους και την οδηγία για τα πτηνά.

58 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Cour constitutionnelle (Συνταγματικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει το άρθρο 2, παράγραφοι 1 έως 3, 6 και 7, το άρθρο 3, παράγραφος 8, το άρθρο 5 και το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το σημείο 2 του παραρτήματος I της [Σύμβασης του Espoo] να ερμηνευθούν σύμφωνα με τις διευκρινίσεις που περιλαμβάνονται στο ενημερωτικό σημείωμα σχετικά με την εφαρμογή της [Σύμβασης του Espoo] σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την πυρηνική ενέργεια και στις συστάσεις σχετικά με τις καλές πρακτικές εφαρμογής της [Σύμβασης του Espoo] σε δραστηριότητες που συνδέονται με την πυρηνική ενέργεια;

2) Έχει το άρθρο 1, σημείο 9, της [Σύμβασης του Espoo], το οποίο ορίζει την "αρμόδια αρχή", την έννοια ότι εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω συμβάσεως νομοθετικές πράξεις όπως ο [νόμος της 28ης Ιουνίου 2015], λαμβανομένων, ιδίως, υπόψη των διαφόρων μελετών και ακροάσεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της θεσπίσεως του εν λόγω νόμου;

3) α) Έχουν τα άρθρα 2 έως 6 της [Σύμβασης του Espoo] την έννοια ότι εφαρμόζονται πριν από τη θέσπιση νομοθετικής πράξεως όπως [ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015], του οποίου το άρθρο 2 μεταθέτει την ημερομηνία απενεργοποιήσεως και οριστικής παύσεως της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τους πυρηνικούς σταθμούς Doel 1 και Doel 2;

β) Είναι η απάντηση στο ερώτημα του στοιχείου α' διαφορετική για τον σταθμό Doel 1 σε σχέση με τον σταθμό Doel 2, αν ληφθεί υπόψη ότι στην περίπτωση του πρώτου σταθμού απαιτείται η έκδοση διοικητικών πράξεων για την εκτέλεση του προμνησθέντος νόμου της 28ης Ιουνίου 2015;

γ) Μπορεί η ασφάλεια εφοδιασμού της χώρας με ηλεκτρική ενέργεια να αποτελεί επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος που επιτρέπει παρέκκλιση από την εφαρμογή των άρθρων 2 έως 6 της [Σύμβασης του Espoo] ή/και αναστολή της εφαρμογής αυτής;

4) Έχει το άρθρο 2, παράγραφος 2, της [Σύμβασης του Aarhus] την έννοια ότι αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της συμβάσεως αυτής νομοθετικές πράξεις όπως [ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015], είτε ληφθούν υπόψη είτε όχι οι διάφορες μελέτες και ακροάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της θεσπίσεως του νόμου αυτού;

5) α) Λαμβανομένων, ιδίως, υπόψη των συστάσεων του Μάαστριχτ για τους τρόπους προώθησης της αποτελεσματικής συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία λήψεως περιβαλλοντικών αποφάσεων στην περίπτωση διαδικασίας λήψεως αποφάσεως με περισσότερα στάδια, έχουν τα άρθρα 2 και 6, σε συνδυασμό με το παράρτημα I, σημείο 1, της [Σύμβασης του Aarhus], την έννοια ότι εφαρμόζονται πριν από τη θέσπιση νομοθετικής πράξεως όπως ο [νόμος της 28ης Ιουνίου 2015], του οποίου το άρθρο 2 μεταθέτει την ημερομηνία απενεργοποιήσεως και οριστικής παύσεως της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τους πυρηνικούς σταθμούς Doel 1 και Doel 2;

β) Είναι η απάντηση στο ερώτημα του στοιχείου α′ διαφορετική για τον σταθμό Doel 1 σε σχέση με τον σταθμό Doel 2, αν ληφθεί υπόψη ότι στην περίπτωση του πρώτου σταθμού απαιτείται η έκδοση διοικητικών πράξεων για την εκτέλεση του προμνησθέντος νόμου της 28ης Ιουνίου 2015;

γ) Μπορεί η ασφάλεια εφοδιασμού της χώρας με ηλεκτρική ενέργεια να αποτελεί επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος που επιτρέπει παρέκκλιση από την εφαρμογή των άρθρων 2 και 6 της [Σύμβασης του Aarhus] ή/και αναστολή της εφαρμογής αυτής;

6) α) Έχει το άρθρο 1, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το σημείο 13, στοιχείο α′, του παραρτήματος II της οδηγίας ΕΠΕ, ενδεχομένως ερμηνευόμενο και υπό το πρίσμα των [συμβάσεων] του Espoo και του Aarhus, την έννοια ότι εφαρμόζεται ως προς τη μετάθεση της ημερομηνίας απενεργοποιήσεως και οριστικής παύσεως της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας σε πυρηνικό σταθμό η οποία προϋποθέτει, όπως εν προκειμένω, σημαντικές επενδύσεις και προσαρμογές ασφαλείας για τους πυρηνικούς σταθμούς Doel 1 και 2;

β) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα του στοιχείου α′, έχουν τα άρθρα 2 έως 8 και 11 και τα παραρτήματα I, II και III της οδηγίας ΕΠΕ την έννοια ότι εφαρμόζονται πριν από τη θέσπιση νομοθετικής πράξεως όπως ο [νόμος της 28ης Ιουνίου 2015], του οποίου το άρθρο 2 μεταθέτει την ημερομηνία απενεργοποιήσεως και οριστικής παύσεως της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τους πυρηνικούς σταθμούς Doel 1 και Doel 2;

γ) Είναι η απάντηση στα ερωτήματα των στοιχείων α′ και β′ διαφορετική για τον σταθμό Doel 1 σε σχέση με τον σταθμό Doel 2, αν ληφθεί υπόψη ότι στην περίπτωση του πρώτου σταθμού απαιτείται η έκδοση διοικητικών πράξεων για την εκτέλεση του προμνησθέντος νόμου της 28ης Ιουνίου 2015;

δ) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα του στοιχείου α′, έχει το άρθρο 2, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ την έννοια ότι επιτρέπει να εξαιρεθεί η μετάθεση του χρόνου απενεργοποιήσεως πυρηνικού σταθμού από την εφαρμογή των άρθρων 2 έως 8 και 11 της οδηγίας ΕΠΕ, για επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος που συνδέονται με την ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας;

7) Πρέπει η έννοια της "ειδικής νομοθετικής πράξης" του άρθρου 1, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ να ερμηνευθεί κατά τρόπον ο οποίος αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής νομοθετική πράξη όπως ο [νόμος της 28ης Ιουνίου 2015], λαμβανομένων ιδίως υπόψη των διαφόρων μελετών και ακροάσεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της θεσπίσεως του νόμου αυτού οι οποίες θα μπορούσαν να επιτύχουν τους σκοπούς της προμνησθείσας οδηγίας;

8) α) Έχει το άρθρο 6 της οδηγίας [για τους οικοτόπους] σε συνδυασμό με τα άρθρα 3 και 4 της οδηγίας [για τα πτηνά], ενδεχομένως ερμηνευόμενο και υπό το πρίσμα της οδηγίας ΕΠΕ και των [συμβάσεων] του Espoo και του Aarhus, την έννοια ότι εφαρμόζεται ως προς τη μετάθεση της ημερομηνίας απενεργοποιήσεως και οριστικής παύσεως της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας σε πυρηνικό σταθμό η οποία προϋποθέτει, όπως εν προκειμένω, σημαντικές επενδύσεις και προσαρμογές ασφαλείας για τους πυρηνικούς σταθμούς Doel 1 και 2;

β) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα του στοιχείου α′, έχει το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας [για τους οικοτόπους] την έννοια ότι εφαρμόζεται πριν από τη θέσπιση νομοθετικής πράξεως όπως ο [νόμος της 28ης Ιουνίου 2015], του οποίου το άρθρο 2 μεταθέτει την ημερομηνία απενεργοποιήσεως και οριστικής παύσεως της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τους πυρηνικούς σταθμούς Doel 1 και Doel 2;

γ) Είναι η απάντηση στα ερωτήματα των στοιχείων α′ και β′ διαφορετική για τον σταθμό Doel 1 σε σχέση με τον σταθμό Doel 2, αν ληφθεί υπόψη ότι στην περίπτωση του πρώτου σταθμού απαιτείται η έκδοση διοικητικών πράξεων για την εκτέλεση του προμνησθέντος νόμου της 28ης Ιουνίου 2015;

δ) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα του στοιχείου α′, έχει το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας [για τους οικοτόπους] την έννοια ότι επιτρέπει να θεωρηθεί επιτακτικός λόγος σημαντικού δημοσίου συμφέροντος η ασφάλεια εφοδιασμού της χώρας με ηλεκτρική ενέργεια, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των διαφόρων μελετών και ακροάσεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της θεσπίσεως του προμνησθέντος νόμου της 28ης Ιουνίου 2015 οι οποίες θα μπορούσαν να επιτύχουν τους σκοπούς της προμνησθείσας οδηγίας;

9) Αν, βάσει των απαντήσεων στα προηγούμενα προδικαστικά ερωτήματα, ο εθνικός δικαστής καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο [νόμος της 28ης Ιουνίου 2015] αντιβαίνει σε κάποια από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις συμβάσεις ή τις οδηγίες που μνημονεύθηκαν ανωτέρω, χωρίς η ασφάλεια εφοδιασμού της χώρας με ηλεκτρική ενέργεια να συνιστά επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος που επιτρέπει παρέκκλιση από τις υποχρεώσεις αυτές, θα μπορούσαν να διατηρηθούν σε ισχύ τα αποτελέσματα του νόμου της 28ης Ιουνίου 2015, προκειμένου να μην υπάρξει ανασφάλεια δικαίου και να δοθεί η δυνατότητα να τηρηθούν οι υποχρεώσεις της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της συμμετοχής του κοινού, οι οποίες απορρέουν από τις προμνησθείσες συμβάσεις και οδηγίες;»

III. Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

A. Επί του έκτου και του έβδομου ερωτήματος, τα οποία αφορούν την οδηγία ΕΠΕ

1. Επί του έκτου ερωτήματος, στοιχεία α′ έως γ′

59 Με το έκτο προδικαστικό ερώτημα, στοιχεία α′ έως γ′, το οποίο πρέπει να εξεταστεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο α′, πρώτη περίπτωση, και το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΠΕ έχουν την έννοια ότι η επανέναρξη, για διάστημα σχεδόν δέκα ετών, της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από πυρηνικό σταθμό ο οποίος είχε παύσει να λειτουργεί, με αποτέλεσμα να μετατεθεί κατά δέκα έτη η ημερομηνία που είχε αρχικά καθοριστεί από τον εθνικό νομοθέτη για την απενεργοποίηση και την οριστική παύση της δραστηριότητάς του, και η μετάθεση, επίσης κατά δέκα έτη, της προθεσμίας που είχε αρχικά προβλεφθεί από τον ίδιο νομοθέτη για την απενεργοποίηση και την παύση της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λειτουργούντα πυρηνικό σταθμό, μέτρα που συνεπάγονται την πραγματοποίηση εργασιών εκσυγχρονισμού των πυρηνικών αυτών σταθμών, αποτελούν έργο κατά την έννοια της οδηγίας αυτής και αν, ενδεχομένως, τα εν λόγω μέτρα και εργασίες πρέπει να υποβληθούν σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων πριν από τη θέσπισή τους από τον εθνικό νομοθέτη. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, επίσης, αν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι για την

εφαρμογή των μέτρων που προσβλήθηκαν ενώπιόν του απαιτείται, για έναν από τους δύο επίμαχους πυρηνικούς σταθμούς, η θέσπιση μεταγενέστερων πράξεων, όπως η έκδοση νέας ατομικής άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανικούς σκοπούς.

60 Δεδομένου ότι η οδηγία ΕΠΕ, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική της σκέψη 1, κωδικοποιεί την οδηγία 85/337, η ερμηνεία που έχει δοθεί από το Δικαστήριο για τις διατάξεις της οδηγίας 85/337 ισχύει και για την οδηγία ΕΠΕ εφόσον οι διατάξεις τους είναι πανομοιότυπες.

α) Επί της έννοιας του «έργου» κατά την οδηγία ΕΠΕ

61 Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας ΕΠΕ, στον ορισμό του όρου «έργο» περιλαμβάνει, στην πρώτη περίπτωση, την υλοποίηση κατασκευαστικών εργασιών ή άλλων εγκαταστάσεων ή τεχνικών κατασκευών και, στη δεύτερη περίπτωση, άλλες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον ή το τοπίο, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι επεμβάσεις που αφορούν την εκμετάλλευση των πόρων του εδάφους.

62 Όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο όρος «έργο», ιδίως υπό το πρίσμα του γράμματος του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο α′, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας ΕΠΕ, αφορά εργασίες ή επεμβάσεις που τροποποιούν τα πράγματα στον συγκεκριμένο χώρο (πρβλ. απόφαση της 19ης Απριλίου 2012, Pro-Braine κ.λπ., C-121/11, EU:C:2012:225, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

63 Το ερώτημα που έχει τεθεί από το αιτούν δικαστήριο είναι κατά πόσον τα επίμαχα στην κύρια δίκη μέτρα εμπίπτουν στην έννοια αυτή, καθόσον απαιτούν για την εφαρμογή τους –και άρα κατ' ανάγκην συνοδεύονται από– σημαντικές επενδύσεις και εργασίες εκσυγχρονισμού των δύο πυρηνικών σταθμών.

64 Συγκεκριμένα, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι τα επίμαχα στην κύρια δίκη μέτρα απαιτούν την εκτέλεση σημαντικών εργασιών στους σταθμούς Doel 1 και Doel 2, προκειμένου οι σταθμοί να εκσυγχρονιστούν και να εξασφαλισθεί η τήρηση των σύγχρονων προτύπων ασφαλείας, όπως πιστοποιείται από τη χρηματοδότηση ύψους 700 εκατομμυρίων ευρών που επρόκειτο να διατεθεί για τις εργασίες αυτές.

65 Όπως εκτίθεται στην απόφαση περί παραπομπής, η σύμβαση της 30ής Νοεμβρίου 2015 προβλέπει την υλοποίηση ενός σχεδίου επενδύσεων, του σχεδίου «ανανέωσης», κατά το οποίο οι εργασίες αυτές είναι αναγκαίες για την παράταση της διάρκειας λειτουργίας των δύο σταθμών και περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τις επενδύσεις που έχουν εγκριθεί από την AFCN στο πλαίσιο του σχεδίου LTO για την αντικατάσταση εγκαταστάσεων λόγω παλαιότητας και τον εκσυγχρονισμό άλλων εγκαταστάσεων, καθώς και τις τροποποιήσεις που έπρεπε να γίνουν βάσει του τέταρτου περιοδικού ελέγχου ασφαλείας και των ελέγχων αντοχής που πραγματοποιήθηκαν μετά το ατύχημα της Φουκουσίμα (Ιαπωνία).

66 Ειδικότερα, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι οι εργασίες αυτές θα αφορούσαν, μεταξύ άλλων, τον εκσυγχρονισμό των θόλων των πυρηνικών σταθμών Doel 1 και Doel 2, την ανανέωση των δεξαμενών αποθήκευσης αναλωμένων καυσίμων, την εγκατάσταση νέου αντλιοστασίου και την προσαρμογή των κρηπιδωμάτων, ώστε να προστατεύουν καλύτερα τους σταθμούς αυτούς από τις πλημμύρες. Οι εργασίες δεν αφορούσαν μόνο βελτιώσεις των υφιστάμενων δομών αλλά και την κατασκευή τριών κτηρίων, εκ των οποίων τα δύο θα προορίζονταν για τη στέγαση των συστημάτων εξαερισμού και το τρίτο για τη στέγαση αντιπυρικής εγκατάστασης. Τέτοιες εργασίες μπορούν να επηρεάσουν τα πράγματα στους συγκεκριμένους χώρους, κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου.

67 Περαιτέρω, οι εργασίες αυτές, παρότι δεν μνημονεύονται στον νόμο της 28ης Ιουνίου 2015 αλλά στη σύμβαση της 30ής Νοεμβρίου 2015, συνδέονται ωστόσο στενά με τα μέτρα που θεσπίστηκαν από τον Βέλγο νομοθέτη.

68 Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι τα μέτρα αυτά παρατείνουν για μεγάλο διάστημα τη διάρκεια της δραστηριότητας βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, δεν θα μπορούσαν να έχουν ψηφιστεί χωρίς προηγουμένως ο Βέλγος νομοθέτης να έχει λάβει γνώση της φύσης και της τεχνικής και οικονομικής σκοπιμότητας των εργασιών εκσυγχρονισμού που συνεπάγονται καθώς και των επενδύσεων που θα απαιτηθούν για την υλοποίησή τους. Εξάλλου, η αιτιολογική έκθεση του νόμου της 28ης Ιουνίου 2015 και οι σχετικές προπαρασκευαστικές εργασίες αναφέρονται ρητώς στις εν λόγω εργασίες εκσυγχρονισμού και επενδύσεις.

69 Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι η ουσιαστική αυτή σύνδεση μεταξύ των μέτρων που προσβλήθηκαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου και των επενδύσεων που αναφέρονται στην προηγούμενη σκέψη επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015 προσέθεσε στο άρθρο 4 του νόμου της 31ης Ιανουαρίου 2003 παράγραφο 3, κατά την οποία, σε περίπτωση που δεν θα είχε συναφθεί το αργότερο μέχρι την 30ή Νοεμβρίου 2015 σύμβαση μεταξύ του ιδιοκτήτη των σταθμών Doel 1 και Doel 2 και του Βελγικού Δημοσίου, ο Βασιλιάς θα μετέθετε για την 31η Μαρτίου 2016 την ημερομηνία απενεργοποίησης των σταθμών αυτών.

70 Περαιτέρω, από τη δικογραφία που διαβιβάστηκε στο Δικαστήριο προκύπτει επίσης ότι ο φορέας εκμετάλλευσης των δύο σταθμών ανέλαβε νομική υποχρέωση ολοκλήρωσης των εργασιών αυτών έως το τέλος του έτους 2019.

71 Λαμβανομένων υπόψη των διαφόρων αυτών στοιχείων, μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη δεν μπορούν να διαχωριστούν τεχνητά από τις εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με αυτά, προκειμένου να εκτιμηθεί αν υφίσταται εν προκειμένω «έργο» κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο α′, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας ΕΠΕ. Ως εκ τούτου, διαπιστώνεται ότι τέτοια μέτρα και οι εργασίες εκσυγχρονισμού που συνδέονται άρρηκτα με αυτά αποτελούν, από κοινού, τμήμα του ίδιου έργου, κατά την έννοια της διάταξης αυτής –με την επιφύλαξη της εκτιμήσεως των πραγματικών περιστατικών, για την οποία αρμόδιο είναι το αιτούν δικαστήριο.

72 Η ανάλυση αυτή δεν αναιρείται εκ του ότι η υλοποίηση των επίμαχων μέτρων απαιτεί, για έναν από τους δύο σταθμούς, την έκδοση μεταγενέστερων πράξεων, όπως νέας ατομικής άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανικούς σκοπούς.

β) Επί της ανάγκης εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων

73 Υπενθυμίζεται καταρχάς ότι πριν χορηγηθεί άδεια για έργα, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας ΕΠΕ, πρέπει αυτά να υποβληθούν σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, εφόσον ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, λόγω, μεταξύ άλλων, της φύσεως, του μεγέθους ή της θέσεώς τους.

74 Εξάλλου, το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΠΕ δεν απαιτεί να υποβάλλεται στη διαδικασία εκτίμησης που προβλέπει η οδηγία αυτή κάθε έργο ικανό να έχει σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, αλλά μόνον εκείνα στα οποία αναφέρεται το άρθρο 4 της οδηγίας αυτής, το οποίο παραπέμπει στα έργα που απαριθμούνται στα παραρτήματα I και II της ίδιας οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 17ης Μαρτίου 2011, Brussels Hoofdstedelijk Gewest κ.λπ., C-275/09, EU:C:2011:154, σκέψη 25).

75 Τέλος, από τον συνδυασμό του άρθρου 2, παράγραφος 1, και του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΠΕ προκύπτει ότι τα έργα που εμπίπτουν στο παράρτημα I της οδηγίας αυτής ενέχουν ως εκ της φύσεώς τους τον κίνδυνο σημαντικών επιπτώσεων στο περιβάλλον και επιβάλλεται να υπόκεινται σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων (πρβλ., σχετικά με αυτή την υποχρέωση εκτίμησης, αποφάσεις της 24ης Νοεμβρίου 2011, Επιτροπή κατά Ισπανίας, C-404/09, EU:C:2011:768, σκέψη 74, καθώς και της 11ης Φεβρουαρίου 2015, Marktgemeinde Straßwalchen κ.λπ., C-531/13, EU:C:2015:79, σκέψη 20).

1) Επί της εφαρμογής των παραρτημάτων I και II της οδηγίας ΕΠΕ

76 Το σημείο 2, στοιχείο β′, του παραρτήματος I της οδηγίας ΕΠΕ, στα έργα για τα οποία απαιτείται, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, η πραγματοποίηση εκτίμησης σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 10 της ίδιας οδηγίας, περιλαμβάνει τους πυρηνικούς σταθμούς και τους άλλους πυρηνικούς αντιδραστήρες, συμπεριλαμβανομένης της αποξήλωσης ή του παροπλισμού αυτών.

77 Συνεπώς, πρέπει να κριθεί αν μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, από κοινού με τις εργασίες με τις οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένα, είναι δυνατόν να εμπίπτουν στο σημείο 24 του παραρτήματος I της οδηγίας ΕΠΕ, το οποίο αναφέρεται σε «[κ]άθε μεταβολή ή επέκταση των σχεδίων που απαριθμούνται στο παρόν παράρτημα, όταν η εν λόγω μεταβολή ή επέκταση καθ' εαυτή εμπίπτει στα κατώτατα όρια, αν υπάρχουν, τα οποία καθορίζονται στο παρόν παράρτημα», ή στο σημείο 13, στοιχείο α′, του παραρτήματος II της οδηγίας αυτής, το οποίο αναφέρεται σε «[ο]ποιαδήποτε τροποποίηση ή επέκταση έργων που απαριθμούνται στο παράρτημα I ή στο παρόν παράρτημα τα οποία έχουν ήδη εγκριθεί, εκτελεστεί ή εκτελούνται και τα οποία μπορεί να έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (μεταβολή ή επέκταση που δεν περιλαμβάνονται στο παράρτημα I)».

78 Όσον αφορά το σημείο 24 του παραρτήματος I της οδηγίας ΕΠΕ, από το γράμμα και την οικονομία αυτού προκύπτει ότι αναφέρεται σε μεταβολή ή επέκταση έργου η οποία, ιδίως λόγω της φύσεως ή της εκτάσεώς της, προκαλεί παρόμοιους, από απόψεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων, κινδύνους με το ίδιο το έργο.

79 Εν προκειμένω, τα επίμαχα στην κύρια δίκη μέτρα, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα να παραταθεί για σημαντικό διάστημα, δέκα ετών, η διάρκεια της άδειας για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανικούς σκοπούς από τους δύο επίμαχους σταθμούς, η οποία είχε προηγουμένως περιοριστεί σε σαράντα έτη με τον νόμο της 31ης Ιανουαρίου 2003, πρέπει να θεωρηθεί ότι, σε συνδυασμό με τις σημαντικές εργασίες ανακαίνισης που κατέστησαν αναγκαίες λόγω της παλαιότητας των σταθμών αυτών και της υποχρέωσης να εξασφαλιστεί η συμμόρφωσή τους προς τα πρότυπα ασφαλείας, έχουν παρόμοια, από απόψεως κινδύνου περιβαλλοντικών επιπτώσεων, έκταση με αυτή της αρχικής θέσης σε λειτουργία των εν λόγω σταθμών.

80 Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι τα μέτρα και οι εργασίες αυτές εμπίπτουν στο σημείο 24 του παραρτήματος I της οδηγίας ΕΠΕ. Ειδικότερα, ένα τέτοιο έργο, ως εκ της φύσεώς του, ενέχει τον κίνδυνο σημαντικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, και πρέπει υποχρεωτικά να υποβληθεί σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεών του βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας.

81 Περαιτέρω, δεδομένου ότι οι σταθμοί Doel 1 και Doel 2 βρίσκονται κοντά στα σύνορα του Βασιλείου του Βελγίου με το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι ένα τέτοιο έργο ενδέχεται επίσης να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον του τελευταίου κράτους μέλους, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας.

2) Επί του χρονικού σημείου κατά το οποίο πρέπει να πραγματοποιηθεί η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων

82 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΠΕ, προβλέπει ότι η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων την οποία επιβάλλει η οδηγία πρέπει να γίνει «πριν χορηγηθεί άδεια» για τα έργα που υποβάλλονται στην εκτίμηση αυτή.

83 Όπως έχει υπογραμμίσει το Δικαστήριο, δικαιολογητικός λόγος της εκ των προτέρων εκτίμησης είναι η ανάγκη η αρμόδια αρχή να λαμβάνει υπόψη, κατά τη διαδικασία λήψεως αποφάσεων, όσο το δυνατόν πιο έγκαιρα τις επιπτώσεις στο περιβάλλον όλων των τεχνικών διαδικασιών σχεδιασμού και λήψεως αποφάσεων, καθώς σκοπός είναι να αποφεύγεται εξαρχής η δημιουργία ρυπάνσεων ή οχλήσεων και όχι να καταπολεμούνται οι συνέπειές τους εκ των υστέρων (απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας, C-526/16, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2018:356, σκέψη 75 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

84 Επισημαίνεται, επίσης, ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας ΕΠΕ ορίζει ως «άδεια» την απόφαση της ή των αρμόδιων αρχών που δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο, εναπόκειται δε καταρχήν στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει, βάσει τις εφαρμοστέας εθνικής νομοθεσίας, πότε συμβαίνει αυτό.

85 Περαιτέρω, όταν το εθνικό δίκαιο προβλέπει ότι η διαδικασία χορήγησης αδείας περιλαμβάνει πλείονα στάδια, η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός έργου πρέπει, καταρχήν, να γίνεται μόλις καταστεί δυνατόν να επισημανθούν και να αξιολογηθούν όλα τα αποτελέσματα που μπορεί να έχει το έργο στο περιβάλλον (αποφάσεις της 7ης Ιανουαρίου 2004, Wells, C-201/02, EU:C:2004:12, σκέψη 52, καθώς και της 28ης Φεβρουαρίου 2008, Abraham κ.λπ., C-2/07, EU:C:2008:133, σκέψη 26).

86 Συνεπώς, όταν το ένα από τα στάδια αυτά αποτελεί την κύρια απόφαση και το έτερο εκτελεστική απόφαση, η οποία δεν μπορεί να βαίνει πέραν των παραμέτρων που καθορίστηκαν με την κύρια απόφαση, τα αποτελέσματα που μπορεί να έχει το έργο στο περιβάλλον πρέπει να επισημαίνονται και να αξιολογούνται κατά τη διαδικασία που αφορά την κύρια απόφαση. Μόνον εφόσον τα αποτελέσματα αυτά δεν είναι δυνατό να επισημανθούν παρά μόνο κατά τη διαδικασία που αφορά την εκτελεστική απόφαση, τότε η αξιολόγηση πρέπει να πραγματοποιείται κατά τη διαδικασία αυτή (αποφάσεις της 7ης Ιανουαρίου 2004, Wells, C-201/02, EU:C:2004:12, σκέψη 52, καθώς και της 28ης Φεβρουαρίου 2008, Abraham κ.λπ., C-2/07, EU:C:2008:133, σκέψη 26).

87 Εν προκειμένω, παρότι απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει, βάσει της εφαρμοστέας εθνικής νομοθεσίας, αν ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015 ισοδυναμεί με άδεια, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας ΕΠΕ, διαπιστώνεται ήδη ότι ο νόμος αυτός προβλέπει σαφώς και άνευ όρων, αφενός, την επανέναρξη, για διάστημα σχεδόν δέκα ετών, της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από πυρηνικό σταθμό ο οποίος είχε παύσει να λειτουργεί, με αποτέλεσμα να μετατεθεί κατά δέκα έτη η ημερομηνία που είχε αρχικά καθοριστεί από τον εθνικό νομοθέτη για την απενεργοποίηση και την οριστική παύση της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τον σταθμό αυτό και, αφετέρου, τη μετάθεση, επίσης κατά δέκα έτη, της προθεσμίας που είχε αρχικά προβλεφθεί από τον εθνικό νομοθέτη για την παύση βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λειτουργούντα σταθμό.

88 Συνεπώς, ακόμη και αν για την υλοποίηση των μέτρων αυτών απαιτείται να εκδοθούν μεταγενέστερες πράξεις στο πλαίσιο μας σύνθετης και οριοθετημένης διαδικασίας, με σκοπό, μεταξύ άλλων, τη διασφάλιση της τήρησης των προτύπων ασφάλειας και προστασίας που ισχύουν για την εν λόγω δραστηριότητα βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας πυρηνικής προέλευσης, και αν τα εν λόγω μέτρα υποβάλλονται, ειδικότερα, όπως προκύπτει από την αιτιολογική έκθεση του νόμου της 28ης Ιουνίου 2015, σε προηγούμενη έγκριση της AFCN, εντούτοις τα μέτρα αυτά, αφ' ης στιγμής θεσπισθούν από τον εθνικό νομοθέτη, προσδιορίζουν τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του έργου και δεν προβλέπεται πλέον, a priori, να εξετασθούν εκ νέου ή να τεθούν υπό αμφισβήτηση.

89 Το δε γεγονός ότι για την υλοποίηση του έργου αυτού απαιτείται η έκδοση νέας ατομικής άδειας βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για τον ένα από τους δύο σταθμούς δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει την πραγματοποίηση της εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του σταθμού αυτού το πρώτον μετά την έκδοση του νόμου αυτού. Επισημαίνεται, περαιτέρω, ότι, βάσει όσων εκτίθενται στην απόφαση περί παραπομπής, η πρόσθετη ποσότητα ραδιενεργών αποβλήτων που ενδέχεται να παραχθεί λόγω των επίμαχων στην κύρια δίκη μέτρων, ήτοι ποσότητα όγκου 350 m^3, είχε γνωστοποιηθεί στο Βελγικό Κοινοβούλιο πριν από την ψήφιση του νόμου.

90 Εξάλλου, όπως διαπιστώθηκε στις σκέψεις 63 έως 71 της παρούσας απόφασης, τα επίμαχα στην κύρια δίκη μέτρα αποτελούν, από κοινού με τις εργασίες εκσυγχρονισμού οι οποίες συνδέονται άρρηκτα με αυτά, έργο, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο α′, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας ΕΠΕ.

91 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015 φαίνεται εκ πρώτης όψεως να ισοδυναμεί με άδεια, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας αυτής ή, έστω, να αποτελεί το πρώτο στάδιο της διαδικασίας αδειοδότησης του επίμαχου έργου, όσον αφορά τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του.

92 Όσον αφορά το ζήτημα αν η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων έπρεπε να εκτείνεται και στις εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με τα επίμαχα στην κύρια δίκη μέτρα, τούτο θα ίσχυε εφόσον τόσο οι εργασίες αυτές όσο και οι πιθανές επιπτώσεις τους στο περιβάλλον μπορούσαν να προσδιοριστούν επαρκώς στο εν λόγω στάδιο της διαδικασίας αδειοδότησης, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει. Όπως προκύπτει συναφώς από την απόφαση περί παραπομπής και υπογραμμίσθηκε ήδη στη σκέψη 68 της παρούσας απόφασης, τόσο η φύση όσο και το ύψος των εργασιών που επιβάλλονται λόγω των μέτρων του νόμου της 28ης Ιουνίου 2015, ήταν επίσης γνωστά στο Βελγικό Κοινοβούλιο πριν από την ψήφιση του νόμου αυτού.

93 Περαιτέρω, δεδομένου ότι το επίμαχο στην κύρια δίκη έργο ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον άλλου κράτους μέλους, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το έργο αυτό πρέπει να υποβληθεί και σε διαδικασία διασυνοριακής εκτίμησης σύμφωνα με το άρθρο 7 της οδηγίας ΕΠΕ.

94 Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω, στο έκτο ερώτημα, στοιχεία α′ έως γ′, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο α′, πρώτη περίπτωση, το άρθρο 2, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΠΕ έχουν την έννοια ότι η επανέναρξη, για διάστημα σχεδόν δέκα ετών, της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από πυρηνικό σταθμό ο οποίος είχε παύσει να λειτουργεί, με αποτέλεσμα να μετατεθεί κατά δέκα έτη η ημερομηνία που είχε αρχικά καθοριστεί από τον εθνικό νομοθέτη για την απενεργοποίηση και την οριστική παύση της δραστηριότητάς του, και η μετάθεση, επίσης κατά δέκα έτη, της προθεσμίας που είχε αρχικά προβλεφθεί από τον ίδιο νομοθέτη για την απενεργοποίηση και την παύση της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λειτουργούντα σταθμό, μέτρα που συνεπάγονται την πραγματοποίηση εργασιών εκσυγχρονισμού των πυρηνικών αυτών σταθμών δυναμένων να επηρεάσουν τα πράγματα στους συγκεκριμένους χώρους, αποτελούν «έργο» κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, το οποίο πρέπει καταρχήν, υπό την επιφύλαξη των επαληθεύσεων που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να πραγματοποιήσει, να υπαχθεί σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων πριν από τη θέσπιση των μέτρων αυτών. Δεν ασκεί επιρροή επ' αυτού το γεγονός ότι για την υλοποίηση των μέτρων απαιτείται να εκδοθούν μεταγενέστερες πράξεις, όπως νέα ατομική άδεια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανικούς σκοπούς για έναν από τους επίμαχους σταθμούς. Πρέπει να υποβληθούν σε μια τέτοια εκτίμηση πριν από τη θέσπιση των μέτρων αυτών και οι εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με τα εν λόγω μέτρα, εφόσον ήδη κατά το στάδιο αυτό μπορούν να προσδιοριστούν επαρκώς η φύση και οι πιθανές επιπτώσεις των εργασιών αυτών στο περιβάλλον, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

2. Επί του έκτου ερωτήματος, στοιχείο δ′

95 Με το έκτο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο δ′, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 2, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ έχει την έννοια ότι έργο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη μπορεί να εξαιρεθεί από την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων για λόγους που συνδέονται με την ασφάλεια εφοδιασμού του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια.

96 Το άρθρο 2, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας ΕΠΕ, επιτρέπει στα κράτη μέλη σε εξαιρετικές περιπτώσεις να εξαιρούν, εν όλω ή εν μέρει, ένα ειδικό έργο από τις διατάξεις της οδηγίας αυτής, με την επιφύλαξη όμως του άρθρου 7 της ίδιας οδηγίας, το οποίο αναφέρεται στις υποχρεώσεις που υπέχει το κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου σχεδιάζεται η υλοποίηση έργου που ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον άλλου κράτους μέλους.

97 Μολονότι η ανάγκη να προστατευθεί η ασφάλεια εφοδιασμού κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια δεν αποκλείεται να χαρακτηρισθεί εξαιρετική περίπτωση, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας ΕΠΕ, ικανή να δικαιολογήσει την εξαίρεση ενός έργου από την εκτίμηση των επιπτώσεών του στο περιβάλλον, επιβάλλεται ωστόσο να υπομνησθεί ότι το άρθρο 2, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, στοιχεία α′ έως γ′ της οδηγίας αυτής επιβάλλει ειδικές υποχρεώσεις στα κράτη μέλη που προτίθενται να επικαλεστούν την εξαίρεση αυτή.

98 Συγκεκριμένα, σε μια τέτοια περίπτωση το οικείο κράτος μέλος υποχρεούται να εξετάζει αν ενδείκνυται άλλη μορφή εκτίμησης, να θέτει στη διάθεση του ενδιαφερόμενου κοινού τις πληροφορίες που έχουν αποκτηθεί στο πλαίσιο αυτό, να ενημερώνει την Επιτροπή, πριν από την παροχή της άδειας, για τους λόγους οι οποίοι δικαιολογούν την παρεχόμενη εξαίρεση και να της δίνει τις πληροφορίες τις οποίες θέτει, εφόσον απαιτείται, στη διάθεση των δικών του υπηκόων.

99 Όπως παρατήρησε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 150 των προτάσεών της, οι απαιτήσεις αυτές δεν αποτελούν τυπικά απλώς στοιχεία, αλλά είναι προϋποθέσεις που προορίζονται να διασφαλίσουν, στο μέτρο το δυνατού, την τήρηση των σκοπών της οδηγίας ΕΠΕ.

100 Εν προκειμένω, παρότι στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να ελέγξει αν το Βασίλειο του Βελγίου τήρησε τις υποχρεώσεις αυτές, διαπιστώνεται, πάντως, ήδη ότι η Επιτροπή στις γραπτές της παρατηρήσεις αναφέρει ότι το κράτος μέλος αυτό δεν την ενημέρωσε για την εφαρμογή της εν λόγω εξαίρεσης.

101 Περαιτέρω, το άρθρο 2, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ επιτρέπει να εξαιρεθεί ένα έργο από την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μόνον εφόσον το οικείο κράτος μέλος είναι σε θέση να αποδείξει ότι ο προβαλλόμενος κίνδυνος για την ασφάλεια εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια είναι ευλόγως πιθανός και ότι το έργο αυτό έχει επείγοντα χαρακτήρα δυνάμενο να δικαιολογήσει την παράλειψη της διενέργειας εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Εξάλλου, όπως αναφέρθηκε στη σκέψη 96 της παρούσας απόφασης, η εξαίρεση αυτή εφαρμόζεται με την επιφύλαξη του άρθρου 7 της ίδιας οδηγίας, το οποίο αφορά την εκτίμηση έργων με διασυνοριακές επιπτώσεις.

102 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο έκτο ερώτημα, στοιχείο δ′, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ έχει την έννοια ότι επιτρέπει σε κράτος μέλος να εξαιρέσει έργο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη από εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για λόγους προστασίας της ασφάλειας του εφοδιασμού του με ηλεκτρική ενέργεια, μόνον εφόσον το κράτος αυτό αποδεικνύει ότι ο κίνδυνος για την ασφάλεια του εφοδιασμού είναι ευλόγως πιθανός και ότι το επίμαχο έργο έχει επείγοντα χαρακτήρα δυνάμενο να δικαιολογήσει την παράλειψη διενέργειας μιας τέτοιας εκτίμησης, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι υποχρεώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 2, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, στοιχεία α′ έως γ′ της οδηγίας αυτής. Ωστόσο, μια τέτοια δυνατότητα εξαίρεσης ισχύει με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων που υπέχει το οικείο κράτος μέλος από το άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας.

3. Επί του έβδομου ερωτήματος

103 Με το έβδομο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 1, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ έχει την έννοια ότι εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη αποτελεί ειδική εθνική νομοθετική πράξη, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, η οποία, βάσει της εν λόγω διάταξης, εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

104 Υπενθυμίζεται επ' αυτού ότι το άρθρο 1, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ, το οποίο επανέλαβε το περιεχόμενο του άρθρου 1, παράγραφος 5, της οδηγίας 85/337, εξαρτά την εξαίρεση ενός έργου από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας ΕΠΕ από την τήρηση δύο προϋποθέσεων.

105 Η πρώτη προϋπόθεση απαιτεί το έργο να εγκρίνεται με ειδική νομοθετική πράξη, η οποία έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με εκείνα που προσιδιάζουν σε μια άδεια. Η πράξη αυτή πρέπει, μεταξύ άλλων, να δίνει το δικαίωμα στον κύριο του έργου να πραγματοποιήσει το έργο (πρβλ. απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2012, Solvay κ.λπ., C-182/10, EU:C:2012:82, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

106 Περαιτέρω, η νομοθετική πράξη πρέπει να εγκρίνει το σχέδιο λεπτομερώς, δηλαδή κατά τρόπο επαρκώς ακριβή και οριστικό, οπότε η πράξη αυτή πρέπει να περιέχει, όπως μια άδεια, όλα τα στοιχεία του έργου που είναι κρίσιμα για την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον, αφού προηγουμένως τα στοιχεία αυτά ληφθούν υπόψη από τον νομοθέτη. Η νομοθετική πράξη πρέπει να πιστοποιεί ότι οι σκοποί της οδηγίας ΕΠΕ επιτεύχθηκαν όσον αφορά το οικείο έργο (πρβλ. απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2012, Solvay κ.λπ., C-182/10, EU:C:2012:82, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

107 Συνεπώς, μια νομοθετική πράξη δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εγκρίνει ένα έργο λεπτομερώς, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ, όταν η εν λόγω πράξη δεν περιέχει τα αναγκαία στοιχεία για την εκτίμηση των επιπτώσεων του έργου αυτού στο περιβάλλον ή όταν χρειάζεται να εκδοθούν άλλες πράξεις ώστε να παρασχεθεί στον κύριο του έργου το δικαίωμα να το υλοποιήσει (πρβλ. απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2012, Solvay κ.λπ., C-182/10, EU:C:2012:82, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

108 Η δεύτερη προϋπόθεση του άρθρου 1 παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ, απαιτεί οι στόχοι που επιδιώκονται με την οδηγία αυτή, συμπεριλαμβανομένης της παροχής πληροφοριών, να επιτυγχάνονται μέσω της νομοθετικής διαδικασίας. Ειδικότερα, από το άρθρο 2, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας προκύπτει ότι ο κύριος σκοπός της οδηγίας αυτής είναι να εξασφαλίσει ότι πριν από τη χορήγηση της σχετικής άδειας εκτιμώνται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των έργων που ενδέχεται να θίξουν σημαντικά το περιβάλλον, ιδίως λόγω της φύσεως, του μεγέθους ή της θέσεώς τους (πρβλ. απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2012, Solvay κ.λπ., C-182/10, EU:C:2012:82, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

109 Συνεπώς, ο νομοθέτης πρέπει να διαθέτει, κατά τον χρόνο έγκρισης του επίμαχου έργου, επαρκή πληροφοριακά στοιχεία. Συγκεκριμένα, από το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας ΕΠΕ προκύπτει ότι οι πληροφορίες τις οποίες παρέχει ο κύριος του έργου περιλαμβάνουν τουλάχιστον περιγραφή του έργου περιέχουσα στοιχεία σχετικά με τη θέση, τον σχεδιασμό και το μέγεθός του, περιγραφή των μέτρων που προβλέπονται προκειμένου να αποφευχθούν, να μειωθούν και, ει δυνατόν, να επανορθωθούν σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις, τα απαραίτητα στοιχεία για την εξακρίβωση και την εκτίμηση των κυριότερων περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου, σύνοψη των κύριων εναλλακτικών λύσεων που εξετάσθηκαν από τον κύριο του έργου και υπόδειξη των κύριων λόγων της επιλογής του, λαμβανομένων υπόψη των επιπτώσεων στο περιβάλλον, καθώς και μη τεχνική περίληψη των διαφόρων αυτών πληροφοριών (πρβλ. αποφάσεις της 18ης Οκτωβρίου 2011, Boxus κ.λπ., C-128/09 έως C-131/09, C-134/09 και C-135/09, EU:C:2011:667, σκέψη 43, καθώς και της 16ης Φεβρουαρίου 2012, Solvay κ.λπ., C-182/10, EU:C:2012:82, σκέψη 37).

110 Εν προκειμένω, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει αν τηρήθηκαν οι προϋποθέσεις αυτές, αφού λάβει υπόψη τόσο το περιεχόμενο της εκδοθείσας νομοθετικής πράξης όσο και το σύνολο της νομοθετικής διαδικασίας που οδήγησε στην έκδοση της πράξης αυτής της και, μεταξύ άλλων, τις προπαρασκευαστικές πράξεις και τις κοινοβουλευτικές συζητήσεις (πρβλ. αποφάσεις της 18ης Οκτωβρίου 2011, Boxus κ.λπ., C-128/09 έως C-131/09, C-134/09 και C-135/09, EU:C:2011:667, σκέψη 47, καθώς και της 16ης Φεβρουαρίου 2012, Solvay κ.λπ., C-182/10, EU:C:2012:82, σκέψη 41).

111 Ωστόσο, βάσει των πληροφοριών που έχουν περιέλθει σε γνώση του Δικαστηρίου, δεν προκύπτει ότι συνέβη κάτι τέτοιο.

112 Συγκεκριμένα, μολονότι το αιτούν δικαστήριο κάνει λόγο για μελέτες και ακροάσεις που προηγήθηκαν της έκδοσης του νόμου της 28ης Ιουνίου 2015, ωστόσο από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία δεν προκύπτει ότι ο εθνικός νομοθέτης έλαβε γνώση των πληροφοριών που αναφέρονται στη σκέψη 109 της παρούσας απόφασης όσον αφορά τόσο τα επίμαχα στην κύρια δίκη μέτρα όσο και τις άρρηκτα συνδεδεμένες με τα μέτρα αυτά εργασίες, ως προς τις οποίες κρίθηκε, στο πλαίσιο της απάντησης στο έκτο ερώτημα, στοιχεία α′ έως γ′, ότι αποτελούσαν, από κοινού, το ίδιο έργο.

113 Επιπλέον, όπως προκύπτει ιδίως από τη σκέψη 91 της παρούσας απόφασης, νόμος όπως αυτός της 28ης Ιουνίου 2015 θα μπορούσε να αποτελεί μόνο το πρώτο στάδιο στη διαδικασία αδειοδότησης του επίμαχου στην κύρια δίκη έργου, όσον αφορά τις εργασίες που συνεπάγεται το έργο αυτό, με αποτέλεσμα ο εν λόγω νόμος να μην πληροί επίσης τη μία από τις προϋποθέσεις εξαίρεσης του οικείου έργου από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας ΕΠΕ κατ' εφαρμογήν του άρθρου 1, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής, ήτοι την προϋπόθεση περί λεπτομερούς έγκρισης του έργου με ειδική νομοθετική πράξη.

114 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο έβδομο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ έχει την έννοια ότι εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δεν αποτελεί ειδική εθνική νομοθετική πράξη, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, εξαιρούμενη, βάσει της εν λόγω διάταξης, από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

Β. Επί του όγδοου ερωτήματος, το οποίο αφορά την οδηγία για τους οικοτόπους

1. Επί του όγδοου ερωτήματος, στοιχεία α′ έως γ′

115 Με το όγδοο προδικαστικό ερώτημα, στοιχεία α′ έως γ′, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3 και 4 της οδηγίας για τα πτηνά και ερμηνευόμενο, ενδεχομένως, υπό το πρίσμα της οδηγίας ΕΠΕ, έχει την έννοια ότι μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη αποτελούν, λαμβανομένων υπόψη των εργασιών που συνεπάγονται για τον εκσυγχρονισμό και τη συμμόρφωση με τα ισχύοντα πρότυπα ασφαλείας, σχέδιο ή έργο που υπόκειται σε εκτίμηση, βάσει του εν λόγω άρθρου 6, παράγραφος 3, και αν ενδεχομένως η εκτίμηση αυτή πρέπει να πραγματοποιηθεί πριν από την έγκρισή τους από τον νομοθέτη. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά, επίσης, αν στο πλαίσιο αυτό πρέπει να γίνει διάκριση ανάλογα με ποιον από τους δύο επίμαχους στην κύρια δίκη σταθμούς αφορούν τα μέτρα, δεδομένου ότι για τον έναν από αυτούς θα χρειαστεί να εκδοθούν σε μεταγενέστερο χρόνο εκτελεστικές πράξεις, όπως νέα ατομική άδεια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανικούς σκοπούς.

α) Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

116 Το άρθρο 6 της οδηγίας για τους οικοτόπους επιβάλλει στα κράτη μέλη σειρά ειδικών υποχρεώσεων και διαδικασιών με σκοπό, όπως προκύπτει από το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, τη διασφάλιση, της διατήρησης ή, κατά περίπτωση, της επαναφοράς σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού

ενδιαφέροντος, ώστε να επιτευχθεί ο γενικότερος σκοπός της ίδιας οδηγίας που είναι η διασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος όσον αφορά τις προστατευόμενες δυνάμει των διατάξεών της περιοχές [πρβλ. απόφαση της 17ης Απριλίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (δάσος Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, σκέψη 106 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

117 Το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους προβλέπει διαδικασία εκτίμησης που αποσκοπεί στο να εξασφαλίζεται, χάρη στη διεξαγωγή προηγούμενου ελέγχου, ότι ένα σχέδιο ή ένα έργο μη άμεσα συνδεόμενο με τη διαχείριση του οικείου τόπου ή μη αναγκαίο γι' αυτήν, δυνάμενο όμως να επηρεάσει σημαντικά τον εν λόγω τόπο, θα εγκρίνεται μόνον εφόσον δεν παραβλάπτει την ακεραιότητα του τόπου αυτού [αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (δάσος Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, σκέψη 108 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και της 25ης Ιουλίου 2018, Grace και Sweetman, C-164/17, EU:C:2018:593, σκέψη 38].

118 Το ίδιο άρθρο 6, παράγραφος 3, διακρίνει δύο στάδια στην διαδικασία εκτίμησης την οποία προβλέπει.

119 Κατά το πρώτο στάδιο, το οποίο ρυθμίζεται από την πρώτη περίοδο της διάταξης αυτής, επιβάλλεται στα κράτη μέλη η υποχρέωση να προβαίνουν σε δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων σχεδίου ή έργου σε προστατευόμενο τόπο, εφόσον είναι πιθανό το σχέδιο ή το έργο να επηρεάσει σημαντικά τον τόπο. Κατά το δεύτερο στάδιο, το οποίο ρυθμίζεται από τη δεύτερη περίοδο και ακολουθεί αμέσως μετά την εν λόγω δέουσα εκτίμηση, χορηγείται άδεια για το σχέδιο ή το έργο μόνον υπό την προϋπόθεση ότι αυτό δεν παραβλάπτει την ακεραιότητα του οικείου τόπου, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων της παραγράφου 4 του εν λόγω άρθρου 6 (απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Grace και Sweetman, C-164/17, EU:C:2018:593, σκέψη 32).

120 Περαιτέρω, η δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων ενός σχεδίου ή ενός έργου προϋποθέτει ότι, πριν από την έγκρισή του και αφού ληφθούν υπόψη οι βέλτιστες επιστημονικές γνώσεις επί του θέματος, πρέπει να εντοπισθούν όλες εκείνες οι πτυχές του σχεδίου ή του έργου που θα μπορούσαν, αφ' εαυτών ή από κοινού με άλλα σχέδια ή έργα, να επηρεάσουν τους σκοπούς διατήρησης του προστατευόμενου τόπου. Οι αρμόδιες εθνικές αρχές επιτρέπουν μια δραστηριότητα μόνον εφόσον είναι πεπεισμένες ότι η δραστηριότητα αυτή δεν θα έχει επιβλαβείς συνέπειες για την ακεραιότητα του συγκεκριμένου τόπου. Τούτο συμβαίνει όταν δεν υφίσταται, από επιστημονικής απόψεως, καμία εύλογη αμφιβολία ως προς την απουσία τέτοιων συνεπειών (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2018, Holohan κ.λπ., C-461/17, EU:C:2018:883, σκέψη 33 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

121 Επισημαίνεται επίσης ότι, όσον αφορά τις ζώνες που έχουν χαρακτηριστεί ζώνες ειδικής προστασίας, οι υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους αντικαθιστούν, κατά το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής, τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται από το άρθρο 4, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας για τα πτηνά από την ημερομηνία χαρακτηρισμού δυνάμει της τελευταίας αυτής οδηγίας, εφόσον η ημερομηνία αυτή είναι μεταγενέστερη από την ημερομηνία θέσεως σε εφαρμογή της οδηγίας για τους οικοτόπους [αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (δάσος Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, σκέψη 109 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και της 25ης Ιουλίου 2018, Grace και Sweetman, C-164/17, EU:C:2018:593, σκέψη 27].

β) Επί της έννοιας του «σχεδίου» (projet) κατά την οδηγία για τους οικοτόπους

122 Δεδομένου ότι η οδηγία για τους οικοτόπους δεν δίνει ορισμό τής κατά το άρθρο 6, παράγραφος 3, έννοιας του «σχεδίου» (projet), πρέπει καταρχάς να ληφθεί υπόψη η έννοια του «έργου» (projet) κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας ΕΠΕ (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Σεπτεμβρίου 2004, Waddenvereniging και Vogelbeschermingsvereniging, C-127/02, EU:C:2004:482, σκέψεις 23, 24 και 26, της 14ης Ιανουαρίου 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, σκέψη 38, της 17ης Ιουλίου

2014, Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-600/12, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:2086, σκέψη 75, καθώς και της 7ης Νοεμβρίου 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment κ.λπ., C-293/17 και C-294/17, EU:C:2018:882, σκέψη 60).

123 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, εφόσον μια δραστηριότητα εμπίπτει στην οδηγία ΕΠΕ, η δραστηριότητα αυτή εμπίπτει, κατά μείζονα λόγο, στην οδηγία για τους οικοτόπους (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment κ.λπ., C-293/17 και C-294/17, EU:C:2018:882, σκέψη 65).

124 Επομένως, αν μια δραστηριότητα θεωρείται «έργο» (projet) κατά την έννοια της οδηγίας ΕΠΕ, δύναται να συνιστά «σχέδιο» (projet) κατά την έννοια της οδηγίας για τους οικοτόπους (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment κ.λπ., C-293/17 και C-294/17, EU:C:2018:882, σκέψη 66).

125 Λαμβανομένης υπόψη της απάντησης που δόθηκε στο έκτο ερώτημα, στοιχεία α ′ έως γ ′, πρέπει να γίνει δεκτό ότι μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, μαζί με τις εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με αυτά, συνιστούν σχέδιο, κατά την έννοια της οδηγίας για τους οικοτόπους.

126 Περαιτέρω, δεν αμφισβητείται ότι το επίμαχο στην κύρια δίκη έργο δεν συνδέεται με τη διαχείριση προστατευόμενου τόπου ούτε είναι αναγκαίο για αυτή.

127 Τέλος, επιβάλλεται να υπομνησθεί ότι το γεγονός ότι μια επαναλαμβανόμενη δραστηριότητα έχει εγκριθεί βάσει της εθνικής νομοθεσίας πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας για τους οικοτόπους δεν εμποδίζει αφεαυτού τον χαρακτηρισμό κάθε μεταγενέστερης επέμβασης ως αυτοτελούς σχεδίου κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, διότι άλλως θα υπήρχε κίνδυνος να απαλλάσσεται διά παντός η δραστηριότητα αυτή από οποιαδήποτε εκ των προτέρων εκτίμηση των επιπτώσεών της για τον οικείο τόπο (πρβλ. αποφάσεις της 14ης Ιανουαρίου 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, σκέψη 41, καθώς και της 7ης Νοεμβρίου 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment κ.λπ., C-293/17 και C-294/17, EU:C:2018:882, σκέψη 77).

128 Πρέπει να εξετασθεί, προς τούτο, αν ορισμένες δραστηριότητες πρέπει να θεωρηθούν ως αποτελούσες ενιαία πράξη, λόγω ιδίως της συχνότητάς τους, της φύσεώς τους ή των όρων εκτέλεσής τους, και μπορούν να θεωρηθούν ως ένα και το αυτό σχέδιο, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους (πρβλ. αποφάσεις της 14ης Ιανουαρίου 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, σκέψη 47, καθώς και της 7ης Νοεμβρίου 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment κ.λπ., C-293/17 και C-294/17, EU:C:2018:882, σκέψη 78).

129 Τούτο δεν θα ισχύει σε περίπτωση που δεν υφίσταται συνέχεια και ταυτότητα μιας δραστηριότητας, ιδίως όσον αφορά τον τόπο και τις συνθήκες εκτέλεσής της (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment κ.λπ., C-293/17 και C-294/17, EU:C:2018:882, σκέψη 83).

130 Εν προκειμένω, η δραστηριότητα της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τους σταθμούς Doel 1 και Doel 2 είχε μεν εγκριθεί για αόριστη διάρκεια πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας για τους οικοτόπους, ωστόσο, με τον νόμο της 31ης Ιανουαρίου 2003, η διάρκεια της δραστηριότητας αυτής περιορίστηκε στα 40 έτη, ήτοι μέχρι τη 15η Φεβρουαρίου 2015 για τον σταθμό Doel 1 και μέχρι την 1η Δεκεμβρίου 2015 για τον σταθμό Doel 2. Όπως επισήμανε το αιτούν δικαστήριο, τα επίμαχα στην κύρια δίκη μέτρα μετέβαλαν αυτή τη νομοθετική επιλογή, με αποτέλεσμα να απαιτηθεί η επαναλειτουργία του ενός εκ των δύο αυτών σταθμών.

131 Δεν αμφισβητείται, επίσης, ότι, κατά την υλοποίηση των επίμαχων μέτρων, η δραστηριότητα βιομηχανικής παραγωγής από τους δύο αυτούς σταθμούς δεν θα πραγματοποιηθεί υπό τις ίδιες ακριβώς συνθήκες εκτέλεσης με τις αρχικώς εγκριθείσες, αν μη τι άλλο λόγω της εξέλιξης των επιστημονικών γνώσεων και των εφαρμοστέων νέων προτύπων ασφαλείας, τα οποία δικαιολογούν,

όπως υπομνήσθηκε στις σκέψεις 64 έως 66 της παρούσας απόφασης, την πραγματοποίηση σημαντικών εργασιών εκσυγχρονισμού. Περαιτέρω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι χορηγήθηκε άδεια παραγωγής στον φορέα εκμετάλλευσης των σταθμών αυτών μετά την έναρξη ισχύος της οδηγίας για τους οικοτόπους, κατόπιν αύξησης της ισχύος των σταθμών.

132 Συνεπώς, μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, μαζί με τις εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με αυτά, αποτελούν αυτοτελές σχέδιο υπαγόμενο στους κανόνες εκτίμησης που προβλέπει το άρθρο 6 παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους.

133 Δεν ασκεί επιρροή επ' αυτού το γεγονός ότι η αρμόδια για την έγκριση του επίμαχου σχεδίου ή έργου εθνική αρχή έχει την ιδιότητα του νομοθέτη. Συγκεκριμένα, σε αντίθεση με ό,τι προβλέπεται στην οδηγία ΕΠΕ, δεν μπορεί να υπάρξει εξαίρεση από την εκτίμηση που απαιτείται από το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους με την αιτιολογία ότι η αρμόδια για την έγκριση του επίμαχου σχεδίου αρχή είναι ο νομοθέτης (πρβλ. απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2012, Solvay κ.λπ., C-182/10, EU:C:2012:82, σκέψη 69).

γ) Επί του κινδύνου να επηρεαστεί σημαντικά προστατευόμενος τόπος

134 Όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, η προβλεπόμενη στο άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους απαίτηση δέουσας εκτίμησης των επιπτώσεων ενός σχεδίου ή έργου εξαρτάται από την προϋπόθεση να υφίσταται πιθανότητα ή κίνδυνος να επηρεαστεί από αυτό σημαντικά ο οικείος τόπος. Ειδικότερα, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της προφύλαξης, θεωρείται ότι υφίσταται τέτοιος κίνδυνος εφόσον δεν μπορεί να αποκλειστεί, βάσει των βέλτιστων επιστημονικών γνώσεων επί του θέματος, ότι το σχέδιο ή το έργο θα μπορούσε να επηρεάσει τους στόχους διατήρησης του εν λόγω τόπου. Η εκτίμηση του κινδύνου αυτού πρέπει να γίνεται, μεταξύ άλλων, υπό το πρίσμα των ειδικών περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών και συνθηκών του τόπου τον οποίο αφορά το σχέδιο ή το έργο [πρβλ. απόφαση της 17ης Απριλίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (δάσος Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, σκέψεις 111 και 112, καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

135 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από αποσπάσματα των κοινοβουλευτικών εργασιών που αφορούν τον νόμο της 28ης Ιουνίου 2015, τα οποία παρατίθενται στην απόφαση περί παραπομπής, και όπως επίσης επισήμανε η γενική εισαγγελέας στα σημεία 24 έως 26 των προτάσεών της, οι σταθμοί που αποτελούν το αντικείμενο των επίμαχων στην κύρια δίκη μέτρων, οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι στις όχθες του ποταμού Σκάλδη, βρίσκονται πλησίον προστατευόμενων, βάσει της οδηγίας για τους οικοτόπους και της οδηγίας για τα πτηνά, ζωνών που έχουν δημιουργηθεί, μεταξύ άλλων, για προστατευόμενα είδη ψαριών και κυκλοστόμων τα οποία διαβιούν στον ποταμό αυτό.

136 Υπενθυμίζεται στο πλαίσιο αυτό ότι το γεγονός ότι ένα σχέδιο τοποθετείται εκτός ζώνης Natura 2000 δεν απαλλάσσει από την υποχρέωση τήρησης των απαιτήσεων του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους (πρβλ. απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 2006, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-98/03, EU:C:2006:3, σκέψεις 44 και 51, καθώς και της 26ης Απριλίου 2017, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-142/16, EU:C:2017:301, σκέψη 29).

137 Εν προκειμένω, το επίμαχο στην κύρια δίκη έργο, τόσο λόγω της έκτασης των εργασιών που απαιτεί όσο και λόγω της διάρκειας για την οποία παρατείνει τη δραστηριότητα βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τους δύο σταθμούς, ενέχει προφανώς τον κίνδυνο υπονόμευσης των στόχων διατήρησης των παρακείμενων προστατευόμενων τόπων, έστω και μόνον λόγω των ίδιων των συνθηκών λειτουργίας των σταθμών και ιδίως λόγω της άντλησης σημαντικού όγκου υδάτων από τον παρακείμενο ποταμό για τις ανάγκες του συστήματος ψύξης, καθώς και λόγω της απόρριψης αυτών των υδάτινων όγκων, αλλά και λόγω του προκύπτοντος κινδύνου σοβαρού ατυχήματος (βλ., κατ'

αναλογία, αποφάσεις της 10ης Ιανουαρίου 2006, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-98/03, EU:C:2006:3, σκέψη 44, και της 26ης Απριλίου 2017, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-142/16, EU:C:2017:301, σκέψη 30), χωρίς να απαιτείται να γίνει διάκριση μεταξύ της κατάστασης των δύο σταθμών.

138 Συνεπώς, έργο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη δύναται να επηρεάσει σημαντικά προστατευόμενους τόπους, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους.

139 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους έχει την έννοια ότι μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, μαζί με τις εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με αυτά, αποτελούν έργο το οποίο πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο δέουσας εκτίμησης ως προς τις επιπτώσεις του στον οικείο τόπο, σύμφωνα με την οδηγία αυτή, χωρίς να απαιτείται να γίνει διάκριση με κριτήριο ποιον από τους δύο επίμαχους σταθμούς αφορούν τα μέτρα αυτά.

δ) Επί του χρονικού σημείου κατά τον οποίο πρέπει να πραγματοποιηθεί η εκτίμηση

140 Το άρθρο 6, παράγραφος 3, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας για τους οικοτόπους ορίζει ότι, μετά την πραγματοποίηση της δέουσας εκτίμησης, οι αρμόδιες εθνικές αρχές «συμφωνούν» για το οικείο σχέδιο μόνον αφού βεβαιωθούν ότι δεν θα παραβλάψει την ακεραιότητα του τόπου περί του οποίου πρόκειται και, ενδεχομένως, αφού εκφρασθεί πρώτη η δημόσια γνώμη.

141 Συνεπώς, μια τέτοια εκτίμηση πρέπει υποχρεωτικά να προηγηθεί της ως άνω συμφωνίας των αρχών.

142 Περαιτέρω, παρότι η οδηγία για τους οικοτόπους δεν προσδιορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι αρχές «συμφωνούν» για ένα συγκεκριμένο σχέδιο κατ' εφαρμογή του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας, η έννοια της άδειας κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας ΕΠΕ είναι κρίσιμη προκειμένου να προσδιορισθεί η έννοια των όρων αυτών γίνει αντιληπτό το νόημα της εν λόγω «συμφωνίας» των αρχών.

143 Συγκεκριμένα, κατ' αναλογία προς όσα έχει κρίνει το Δικαστήριο για την οδηγία ΕΠΕ, στην περίπτωση που η εθνική νομοθεσία προβλέπει διαδικασία χορήγησης άδειας η οποία περιλαμβάνει περισσότερα στάδια, πρέπει να θεωρηθεί ότι η εκτίμηση που απαιτεί το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους πρέπει, κατ' αρχήν, να πραγματοποιείται αμέσως μόλις καθίσταται δυνατόν να προσδιοριστούν επαρκώς όλες οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει το επίμαχο έργο σε προστατευόμενο τόπο.

144 Συνεπώς, για λόγους παρόμοιους με αυτούς που εκτίθενται στις σκέψεις 87 έως 91 της παρούσας απόφασης, εθνική νομοθεσία όπως ο νόμος της 28ης Ιουνίου 2015 φέρει τα χαρακτηριστικά συμφωνίας των αρχών για το επίμαχο έργο, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους, το δε γεγονός ότι για την υλοποίηση του έργου αυτού πρέπει να εκδοθούν μεταγενέστερες πράξεις, και ειδικότερα νέα ατομική άδεια βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για τον ένα από τους δύο επίμαχους σταθμούς, δεν μπορεί να δικαιολογήσει την παράλειψη της πραγματοποίησης δέουσας εκτίμησης των επιπτώσεων του έργου πριν από τη θέσπιση της εν λόγω νομοθεσίας. Περαιτέρω, όσον αφορά τις εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με τα επίμαχα στην κύρια δίκη μέτρα, αυτές πρέπει να υποβληθούν σε εκτίμηση, κατά το στάδιο αυτό της διαδικασίας έγκρισης του έργου, εφόσον η φύση και οι πιθανές επιπτώσεις τους επί των προστατευόμενων τόπων μπορούν να προσδιοριστούν επαρκώς, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ελέγξει.

145 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο όγδοο προδικαστικό ερώτημα, στοιχεία α' έως γ', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους έχει την έννοια ότι μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, από κοινού με τις εργασίες εκσυγχρονισμού και συμμόρφωσης προς τα ισχύοντα πρότυπα ασφαλείας, αποτελούν έργο που υπόκειται στη δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεών του επί των οικείων προστατευόμενων τόπων. Η εκτίμηση των επιπτώσεων

των μέτρων αυτών πρέπει να γίνει πριν από τη θέσπισή τους από τον νομοθέτη. Δεν ασκεί επιρροή επ' αυτού το γεγονός ότι για την υλοποίηση των εν λόγω μέτρων απαιτείται να εκδοθούν μεταγενέστερες πράξεις, όπως νέα ατομική άδεια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανικούς σκοπούς για τον ένα από τους επίμαχους σταθμούς. Στην εκτίμηση αυτή πρέπει επίσης να υποβληθούν, πριν από τη θέσπιση των μέτρων αυτών, οι εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με τα εν λόγω μέτρα, εφόσον ήδη κατά το στάδιο αυτό μπορούν να προσδιοριστούν επαρκώς η φύση και οι πιθανές επιπτώσεις των εργασιών στους προστατευόμενους τόπους, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

2. Επί του όγδοου ερωτήματος, στοιχείο δ'

146 Με το όγδοο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο δ', το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας για τους οικοτόπους έχει την έννοια ότι ο σκοπός προστασίας της ασφάλειας εφοδιασμού ενός κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί επιτακτικό λόγο σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, κατά την έννοια της διάταξης αυτής.

147 Το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας για τους οικοτόπους, ως διάταξη που εισάγει παρέκκλιση από το κριτήριο έγκρισης που θεσπίζεται με το άρθρο 6, παράγραφος 3, δεύτερη περίοδος, της ίδιας οδηγίας, πρέπει να ερμηνεύεται στενά και μπορεί να εφαρμόζεται μόνον εφόσον έχει προηγηθεί εκτίμηση των επιπτώσεων ενός σχεδίου ή έργου σύμφωνα με τις διατάξεις της εν λόγω παραγράφου 3 [απόφαση της 17ης Απριλίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (δάσος Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, σκέψη 189 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

148 Ειδικότερα, δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους, εάν, παρά τα αρνητικά συμπεράσματα της εκτίμησης των επιπτώσεων που διενεργήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 3, πρώτη περίοδος, της οδηγίας αυτής, και ελλείψει εναλλακτικών λύσεων, ένα σχέδιο ή έργο πρέπει πάντως να υλοποιηθεί για επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, περιλαμβανομένων λόγων κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως, το κράτος μέλος οφείλει να λαμβάνει κάθε αναγκαίο αντισταθμιστικό μέτρο ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία της συνολικής συνοχής του δικτύου Natura 2000 [πρβλ. αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 2007, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-304/05, EU:C:2007:532, σκέψη 81, και της 17ης Απριλίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (δάσος Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, σκέψη 190].

149 Περαιτέρω, όταν ο τόπος περί του οποίου πρόκειται είναι τόπος όπου ευρίσκονται ένας τύπος φυσικού οικοτόπου προτεραιότητας ή ένα είδος προτεραιότητας, το άρθρο 6, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους ορίζει ότι είναι δυνατόν να προβληθούν μόνον επιχειρήματα σχετικά με την υγεία ανθρώπων και τη δημόσια ασφάλεια ή σχετικά με θετικές συνέπειες πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον, ή, κατόπιν γνωμοδοτήσεως της Επιτροπής, άλλοι επιτακτικοί λόγοι σημαντικού δημοσίου συμφέροντος.

150 Συνεπώς, η γνώση των επιπτώσεων ενός σχεδίου ή ενός έργου, όσον αφορά τους στόχους διατήρησης του επίμαχου τόπου, συνιστά προαπαιτούμενο για την εφαρμογή του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας για τους οικοτόπους, διότι, χωρίς τα στοιχεία αυτά, δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί καμία προϋπόθεση εφαρμογής αυτής της θεσπίζουσας παρέκκλιση διάταξης. Για την εξέταση των ενδεχόμενων επιτακτικών λόγων σημαντικού δημοσίου συμφέροντος καθώς και του ζητήματος αν υπάρχουν λιγότερο επιβλαβείς εναλλακτικές λύσεις απαιτείται πράγματι στάθμιση σε σχέση με τις βλάβες που θα προξενήσει στον εν λόγω τόπο το υπό κρίση σχέδιο ή έργο. Περαιτέρω, προκειμένου να καθοριστεί το είδος των ενδεχόμενων αντισταθμιστικών μέτρων, είναι αναγκαίο να προσδιοριστούν επακριβώς οι επιβλαβείς συνέπειες για τον τόπο αυτό [αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 2007, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-304/05, EU:C:2007:532, σκέψη 83, και της 17ης Απριλίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (δάσος Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, σκέψη 191 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

151 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το όγδοο ερώτημα, στοιχείο δ′, στηρίζεται στην παραδοχή ότι οι μελέτες και οι ακροάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της διαδικασίας θέσπισης των επίμαχων στην κύρια δίκη μέτρων έδωσαν τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί εκτίμηση σύμφωνη με τις απαιτήσεις του άρθρου 6 παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους.

152 Ωστόσο, πέραν του ότι από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο δεν προκύπτει ότι αυτές οι μελέτες και οι ακροάσεις κατέστησαν δυνατό να πραγματοποιηθεί εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σύμφωνη προς τις απαιτήσεις της οδηγίας ΕΠΕ, εν πάση περιπτώσει, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει αν μια τέτοια εκτίμηση μπορεί να θεωρηθεί ότι ανταποκρίνεται και στις απαιτήσεις της οδηγίας για τους οικοτόπους (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 22ας Σεπτεμβρίου 2011, Valčiukienė κ.λπ., C-295/10, EU:C:2011:608, σκέψη 62, καθώς και της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Δήμος Κρωπίας Αττικής, C-473/14, EU:C:2015:582, σκέψη 58).

153 Για να ισχύει κάτι τέτοιο πρέπει, ιδίως, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 120 της παρούσας απόφασης, αφού ληφθούν υπόψη οι βέλτιστες επιστημονικές γνώσεις επί του θέματος, να προσδιορίζονται όλες οι πτυχές του επίμαχου σχεδίου ή έργου που θα μπορούσαν, αυτές καθεαυτές ή σε συνδυασμό με άλλα σχέδια ή έργα, να επηρεάσουν τους στόχους διατήρησης των οικείων προστατευόμενων τόπων [πρβλ. αποφάσεις της 17ης Απριλίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (δάσος Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, σκέψη 113 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και της 25ης Ιουλίου 2018, Grace και Sweetman, C-164/17, EU:C:2018:593, σκέψη 40].

154 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται επίσης να εξακριβώσει, εφόσον απαιτηθεί, αν οι μελέτες και οι ακροάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της διαδικασίας θέσπισης των επίμαχων στην κύρια δίκη μέτρων οδήγησαν σε αρνητικά συμπεράσματα, καθώς, ελλείψει τέτοιων συμπερασμάτων, δεν θα συντρέχει λόγος εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας για τους οικοτόπους.

155 Όσον αφορά το ζήτημα αν ο σκοπός της προστασίας της ασφάλειας του εφοδιασμού κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί επιτακτικό λόγο σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους, υπενθυμίζεται ότι το συμφέρον που μπορεί να δικαιολογήσει την υλοποίηση ενός σχεδίου ή έργου πρέπει να είναι συγχρόνως «δημόσιο» και «σημαντικό», πράγμα που συνεπάγεται ότι πρέπει να είναι τέτοιας σημασίας ώστε να μπορεί να σταθμιστεί με τον σκοπό της προστασίας των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας πανίδας –περιλαμβανομένης της ορνιθοπανίδας– και χλωρίδας που επιδιώκει η εν λόγω οδηγία (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2012, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας κ.λπ., C-43/10, EU:C:2012:560, σκέψη 121).

156 Επισημαίνεται, επ' αυτού, ότι το άρθρο 194, παράγραφος 1, στοιχείο β′, ΣΛΕΕ μνημονεύει την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως έναν από τους θεμελιώδεις στόχους της πολιτικής της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας (απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2016, ANODE, C-121/15, EU:C:2016:637, σκέψη 48).

157 Περαιτέρω και εν πάση περιπτώσει, ο σκοπός να είναι εγγυημένη ανά πάσα στιγμή η ασφάλεια εφοδιασμού ενός κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια πληροί τις προϋποθέσεις που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 155 της παρούσας απόφασης.

158 Ωστόσο, σε περίπτωση που ο προστατευμένος τόπος ο οποίος ενδέχεται να επηρεαστεί από ένα έργο είναι τόπος όπου ευρίσκονται ένας τύπος φυσικού οικοτόπου προτεραιότητας ή ένα είδος προτεραιότητας, κατά την έννοια της οδηγίας για τους οικοτόπους, μόνο η ανάγκη αποτροπής μιας πραγματικής και σοβαρής απειλής διακοπής του εφοδιασμού του κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια μπορεί να αποτελεί, υπό συνθήκες όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, λόγο δημόσιας ασφάλειας ικανό, βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας αυτής, να δικαιολογήσει την υλοποίηση του έργου.

159 Κατά συνέπεια, στο όγδοο ερώτημα, στοιχείο δ', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους έχει την έννοια ότι ο σκοπός να είναι εγγυημένη ανά πάσα στιγμή η ασφάλεια εφοδιασμού ενός κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί επιτακτικό λόγο σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, κατά την έννοια της διάταξης αυτής. Το άρθρο 6, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, της ίδιας οδηγίας έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που ο προστατευμένος τόπος ο οποίος ενδέχεται να επηρεαστεί από ένα έργο είναι τόπος όπου ευρίσκονται ένας τύπος φυσικού οικοτόπου προτεραιότητας ή ένα είδος προτεραιότητας, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, μόνον η ανάγκη αποτροπής μιας πραγματικής και σοβαρής απειλής διακοπής του εφοδιασμού του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια μπορεί να αποτελεί, υπό συνθήκες όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, λόγο δημόσιας ασφάλειας κατά την έννοια της διάταξης αυτής.

Γ. Επί του πρώτου, του δεύτερου και του τρίτου ερωτήματος, τα οποία αφορούν τη Σύμβαση του Espoo

160 Με το πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν η Σύμβαση του Espoo έχει την έννοια ότι μέτρα όπως τα επίμαχα στη κύρια δίκη μέτρα πρέπει να υποβληθούν στην προβλεπόμενη από τη σύμβαση αυτή εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

161 Εντούτοις, στη σκέψη 93 της παρούσας απόφασης επισημάνθηκε ότι μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη εντάσσονται σε ένα έργο το οποίο μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον άλλου κράτους μέλους και θα έπρεπε να υποβληθεί σε σύμφωνη προς το άρθρο 7 της οδηγίας ΕΠΕ διαδικασία εκτίμησης των διασυνοριακών του επιπτώσεων, η οποία, κατά την αιτιολογική σκέψη 15 της οδηγίας αυτής, λαμβάνει υπόψη τις απαιτήσεις της Σύμβασης του Espoo.

162 Συνεπώς, στο πλαίσιο αυτό, παρέλκει η απάντηση στο πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία αφορούν τη Σύμβαση του Espoo.

Δ. Επί του τετάρτου και του πέμπτου ερωτήματος, τα οποία αφορούν τη Σύμβαση του Aarhus

163 Με το τέταρτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 6 της Σύμβασης του Aarhus έχει την έννοια ότι οι προβλεπόμενες σε αυτό απαιτήσεις συμμετοχής του κοινού έχουν εφαρμογή σε μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη.

164 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το Cour constitutionnelle (Συνταγματικό Δικαστήριο) θέτει τα ερωτήματα αυτά λόγω του ότι διατηρεί αμφιβολίες ως προς το αν τυγχάνει εφαρμογής στα μέτρα αυτά η οδηγία ΕΠΕ, η οποία ωστόσο, όπως προκύπτει ιδίως από τις αιτιολογικές σκέψεις 18 έως 20 αυτής, λαμβάνει υπόψη τα οριζόμενα στη Σύμβαση του Aarhus.

165 Από τις απαντήσεις που δόθηκαν στο έκτο και στο έβδομο προδικαστικό ερώτημα προκύπτει, ωστόσο, ότι μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, μαζί με τις εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με αυτά, αποτελούν ένα έργο το οποίο πρέπει, προτού θεσπιστεί να υποβληθεί σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, δυνάμει της οδηγίας ΕΠΕ.

166 Κατά συνέπεια, παρέλκει η απάντηση στο τέταρτο και στο πέμπτο ερώτημα.

Ε. Επί του ένατου ερωτήματος, το οποίο αφορά τη διατήρηση σε ισχύ των αποτελεσμάτων του επίμαχου στην κύρια δίκη νόμου

167 Με το ένατο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το δίκαιο της Ένωσης επιτρέπει σε εθνικό δικαστήριο να διατηρήσει σε ισχύ τα αποτελέσματα μέτρων όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, για όσο διάστημα απαιτηθεί προκειμένου να θεραπευθεί τυχόν έλλειψη νομιμότητας των μέτρων αυτών υπό το πρίσμα της οδηγίας ΕΠΕ και της οδηγίας για τους οικοτόπους.

168 Ως προς το ζήτημα αυτό διαπιστώνεται ότι η οδηγία ΕΠΕ επιβάλλει, με το άρθρο 2, παράγραφος 1, υποχρέωση προηγούμενης εκτίμησης των έργων στα οποία αναφέρεται η διάταξη αυτή, η δε οδηγία για τους οικοτόπους προβλέπει επίσης, όσον αφορά τα σχέδια τα οποία υποβάλλονται σε εκτίμηση δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 3, αυτής, ότι τα κράτη μέλη συμφωνούν για τα εν λόγω σχέδια μόνον αφού βεβαιωθούν, στο πλαίσιο αυτό, ότι δεν παραβλάπτεται η ακεραιότητα του οικείου τόπου.

169 Ωστόσο, ούτε η οδηγία ΕΠΕ ούτε η οδηγία για τους οικοτόπους διευκρινίζουν ποιες συνέπειες προκύπτουν από την παραβίαση των υποχρεώσεων τις οποίες θεσπίζουν.

170 Σύμφωνα, όμως, με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να μεριμνούν για την άρση των παράνομων συνεπειών της εν λόγω παραβίασης του δικαίου της Ένωσης. Συνεπώς, οι αρμόδιες εθνικές αρχές υποχρεούνται να λαμβάνουν, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, κάθε αναγκαίο μέτρο για να θεραπεύουν την παράλειψη εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, για παράδειγμα, αφαιρώντας ή αναστέλλοντας μια ήδη χορηγηθείσα άδεια, προκειμένου να πραγματοποιήσουν τέτοια εκτίμηση (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Comune di Corridonia κ.λπ., C-196/16 και C-197/16, EU:C:2017:589, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

171 Η υποχρέωση αυτή βαρύνει επίσης όσα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα επιλαμβάνονται ενδίκων βοηθημάτων κατά εθνικής πράξης με την οποία δίνεται μια τέτοια άδεια. Υπενθυμίζεται, συναφώς, ότι οι δικονομικοί κανόνες που ισχύουν στην περίπτωση τέτοιων ενδίκων βοηθημάτων είναι ζήτημα της εσωτερικής έννομης τάξης κάθε κράτους μέλους δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών, υπό την προϋπόθεση, πάντως, ότι οι κανόνες αυτοί δεν είναι λιγότερο ευνοϊκοί από τους κανόνες που διέπουν παρόμοιες περιπτώσεις εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) και ότι δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (πρβλ. απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne, C-41/11, EU:C:2012:103, σκέψη 45 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

172 Επομένως, όσα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα επιλαμβάνονται τέτοιων ενδίκων βοηθημάτων οφείλουν, βάσει της εθνικής τους νομοθεσίας, να λαμβάνουν μέτρα προκειμένου να ανασταλεί η εκτέλεση ή να ακυρωθεί η άδεια έργου η οποία εκδόθηκε χωρίς προηγουμένως να τηρηθεί η υποχρέωση προς διενέργεια εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (πρβλ. απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, Inter-Environnement Wallonie και Terre Wallonne, C-41/11, EU:C:2012:103, σκέψη 46 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

173 Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι δεν είναι αντίθετοι προς το δίκαιο της Ένωσης εθνικοί κανόνες που επιτρέπουν, σε ορισμένες περιπτώσεις, τη νομιμοποίηση παράτυπων, κατά το δίκαιο της Ένωσης, δραστηριοτήτων ή πράξεων (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Comune di Corridonia κ.λπ., C-196/16 και C-197/16, EU:C:2017:589, σκέψη 37, καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

174 Ωστόσο, μια τέτοια δυνατότητα εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι δεν παρέχει στους ενδιαφερομένους την ευκαιρία να παρακάμψουν τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης ή να αποφύγουν να τους εφαρμόσουν και ότι, επομένως, παρέχεται κατ' εξαίρεση (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Comune di Corridonia κ.λπ., C-196/16 και C-197/16, EU:C:2017:589, σκέψη 38 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

175 Συνεπώς, σε περίπτωση παράλειψης διενέργειας εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός έργου, επιβεβλημένης από την οδηγία ΕΠΕ, τα κράτη μέλη οφείλουν μεν να προβούν σε άρση των παράνομων συνεπειών, το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθενται όμως στη διεξαγωγή μιας τέτοιας εκτίμησης, χάριν τακτοποίησης της παράλειψης, ενώ έχει ήδη αρχίσει η υλοποίηση του έργου ή και μετά την ολοκλήρωσή του, υπό τη διττή προϋπόθεση, αφενός, ότι οι εθνικοί κανόνες που επιτρέπουν την τακτοποίηση αυτή δεν παρέχουν στους ενδιαφερομένους την ευκαιρία να παρακάμψουν τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης ή να αποφύγουν να τους εφαρμόσουν και, αφετέρου, ότι η χάριν τακτοποιήσεως διενεργούμενη εκτίμηση δεν αφορά μόνο τις μελλοντικές επιπτώσεις της μονάδας αυτής στο περιβάλλον, αλλά λαμβάνει υπόψη το σύνολο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που έχουν προκληθεί από τον χρόνο υλοποίησης του έργου αυτού (πρβλ. αποφάσεις της 26ης Ιουλίου 2017, Comune di Corridonia κ.λπ., C-196/16 και C-197/16, EU:C:2017:589, σκέψη 43, καθώς και της 28ης Φεβρουαρίου 2018, Comune di Castelbellino, C-117/17, EU:C:2018:129, σκέψη 30).

176 Πρέπει να γίνει δεκτό, κατ' αναλογία, ότι το δίκαιο της Ένωσης, υπό τις ίδιες ως άνω προϋποθέσεις, δεν αντιτίθεται ούτε στην πραγματοποίηση μιας τέτοιας τακτοποίησης σε περίπτωση που έχει παραλειφθεί η επιβαλλόμενη από το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας για τους οικοτόπους προηγούμενη εκτίμηση των επιπτώσεων του επίμαχου έργου επί προστατευόμενου τόπου.

177 Επιβάλλεται να επισημανθεί επίσης ότι μόνον το Δικαστήριο δύναται, κατ' εξαίρεση και για επιτακτικούς λόγους ασφάλειας δικαίου, να αποφασίσει ότι διάταξη του εθνικού δικαίου που έχει κριθεί αντίθετη προς κανόνα του δικαίου της Ένωσης μπορεί προσωρινά να εξακολουθήσει να εφαρμόζεται. Πράγματι, αν τα εθνικά δικαστήρια είχαν την εξουσία να κρίνουν ότι οι εθνικές διατάξεις υπερισχύουν, έστω και προσωρινώς, των αντίθετων προς αυτές διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, θα διακυβευόταν η ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 8ης Σεπτεμβρίου 2010, Winner Wetten, C-409/06, EU:C:2010:503, σκέψεις 66 και 67, καθώς και της 28ης Ιουλίου 2016, Association France Nature Environnement, C-379/15, EU:C:2016:603, σκέψη 33).

178 Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει, στη σκέψη 58 της απόφασης της 28ης Φεβρουαρίου 2012, Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne (C-41/11, EU:C:2012:103), ότι εθνικό δικαστήριο μπορεί κατ' εξαίρεση, λόγω της ύπαρξης επιτακτικού λόγου συνδεόμενου με την προστασία του περιβάλλοντος, όπως συνέβαινε στην υπόθεση την οποία αφορούσε η εν λόγω απόφαση, και υπό τον όρο ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις τις οποίες προσδιορίζει η ίδια απόφαση, να κάνει χρήση εθνικής διάταξης που του παρέχει την εξουσία να διατηρήσει σε ισχύ ορισμένα έννομα αποτελέσματα ακυρωθείσας εθνικής πράξης. Συνεπώς, από την εν λόγω απόφαση προκύπτει ότι πρόθεση του Δικαστηρίου ήταν να αναγνωρίσει στα εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα, κατά περίπτωση και κατ' εξαίρεση, να διαρρυθμίζουν τα αποτελέσματα της ακύρωσης εθνικής διάταξης που έχει κριθεί ασύμβατη με το δίκαιο της Ένωσης, τηρώντας τις προϋποθέσεις που έχουν τεθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, Association France Nature Environnement, C-379/15, EU:C:2016:603, σκέψη 34).

179 Εν προκειμένω, σύμφωνα με τη νομολογία που μνημονεύθηκε στη σκέψη 177 της παρούσας απόφασης, μόνο το Δικαστήριο μπορεί να καθορίσει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες είναι δυνατόν να δικαιολογηθεί, κατ' εξαίρεση, η διατήρηση σε ισχύ των αποτελεσμάτων μέτρων όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη λόγω επιτακτικών λόγων αναγομένων στην ασφάλεια του εφοδιασμού του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια. Συναφώς, τέτοιοι λόγοι θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν τη διατήρηση σε ισχύ των αποτελεσμάτων εθνικών μέτρων που θεσπίστηκαν κατά παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την οδηγία ΕΠΕ και την οδηγία για τους οικοτόπους, μόνο στην περίπτωση που από την ακύρωση ή την αναστολή των αποτελεσμάτων αυτών θα ανέκυπτε

πραγματική και σοβαρή απειλή διακοπής του εφοδιασμού του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια, η οποία δεν θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί με άλλα μέσα και εναλλακτικές λύσεις, ιδίως στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς.

180 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει αν, λαμβανομένων υπόψη των λοιπών μέσων και εναλλακτικών λύσεων που διαθέτει το οικείο κράτος μέλος για την εξασφάλιση του εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια στο έδαφός του του, η κατ' εξαίρεση διατήρηση σε ισχύ των αποτελεσμάτων των μέτρων που προσβλήθηκαν ενώπιον του δικαστηρίου αυτού δικαιολογείται, κατά τα προεκτεθέντα, από την ανάγκη αντιμετώπισης μιας τέτοιας απειλής.

181 Εν πάση περιπτώσει, η διατήρηση της ισχύος των μέτρων αυτών μπορεί να διαρκέσει μόνον όσο χρονικό διάστημα είναι απολύτως αναγκαίο προκειμένου να αρθεί η παρανομία.

182 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο ένατο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι εθνικό δικαστήριο δύναται, εφόσον το εθνικό δίκαιο το επιτρέπει, να διατηρήσει κατ' εξαίρεση σε ισχύ τα αποτελέσματα μέτρων, όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, τα οποία θεσπίστηκαν κατά παράβαση των υποχρεώσεων που επιβάλλονται από την οδηγία ΕΠΕ και την οδηγία για τους οικοτόπους, εφόσον η διατήρηση αυτή δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους συνδεόμενους με την ανάγκη να αποκλειστεί πραγματική και σοβαρή απειλή διακοπής του εφοδιασμού του εν λόγω κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια, η οποία δεν θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί με άλλα μέσα και εναλλακτικές λύσεις, ιδίως στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς. Η διατήρηση της ισχύος των μέτρων αυτών μπορεί να διαρκέσει μόνον όσο χρονικό διάστημα είναι απολύτως αναγκαίο προκειμένου να αρθεί η εν λόγω παρανομία.

IV. Επί των δικαστικών εξόδων

183 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο α΄, πρώτη περίπτωση, το άρθρο 2, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον, έχουν την έννοια ότι η επανέναρξη, για διάστημα σχεδόν δέκα ετών, της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από πυρηνικό σταθμό ο οποίος είχε παύσει να λειτουργεί, με αποτέλεσμα να μετατεθεί κατά δέκα έτη η ημερομηνία που είχε αρχικά καθοριστεί από τον εθνικό νομοθέτη για την απενεργοποίηση και την οριστική παύση της δραστηριότητάς του, και η μετάθεση, επίσης κατά δέκα έτη, της προθεσμίας που είχε αρχικά προβλεφθεί από τον ίδιο νομοθέτη για την απενεργοποίηση και την παύση της βιομηχανικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λειτουργούντα σταθμό, μέτρα που συνεπάγονται την πραγματοποίηση εργασιών εκσυγχρονισμού των πυρηνικών αυτών σταθμών δυναμένων να επηρεάσουν τα πράγματα στους συγκεκριμένους χώρους, αποτελούν «έργο» κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, το οποίο πρέπει καταρχήν, υπό την επιφύλαξη των επαληθεύσεων που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να πραγματοποιήσει, να υπαχθεί σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων πριν από τη θέσπιση των μέτρων αυτών. Δεν ασκεί επιρροή επ' αυτού το γεγονός ότι για την υλοποίηση των μέτρων απαιτείται να εκδοθούν μεταγενέστερες πράξεις, όπως νέα ατομική άδεια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανικούς σκοπούς για έναν από τους επίμαχους σταθμούς. Πρέπει να υποβληθούν σε μια τέτοια εκτίμηση πριν από τη θέσπιση των μέτρων αυτών και οι εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με τα εν λόγω μέτρα, εφόσον**

ήδη κατά το στάδιο αυτό μπορούν να προσδιοριστούν επαρκώς η φύση και οι πιθανές επιπτώσεις των εργασιών αυτών στο περιβάλλον, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

2) Το άρθρο 2, παράγραφος 4, της οδηγίας 2011/92 έχει την έννοια ότι επιτρέπει σε κράτος μέλος να εξαιρέσει έργο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη από εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για λόγους προστασίας της ασφάλειας του εφοδιασμού του με ηλεκτρική ενέργεια, μόνον εφόσον το κράτος αυτό αποδεικνύει ότι ο κίνδυνος για την ασφάλεια του εφοδιασμού είναι ευλόγως πιθανός και ότι το επίμαχο έργο έχει επείγοντα χαρακτήρα δυνάμενο να δικαιολογήσει την παράλειψη διενέργειας μιας τέτοιας εκτίμησης, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι υποχρεώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 2, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, στοιχεία α΄ έως γ΄, της οδηγίας αυτής. Ωστόσο, μια τέτοια δυνατότητα εξαίρεσης ισχύει με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων που υπέχει το οικείο κράτος μέλος από το άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας.

3) Το άρθρο 1, παράγραφος 4, της οδηγίας 2011/92 έχει την έννοια ότι εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δεν αποτελεί ειδική εθνική νομοθετική πράξη, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, εξαιρούμενη, βάσει της εν λόγω διάταξης, από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

4) Το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, έχει την έννοια ότι μέτρα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, από κοινού με τις εργασίες εκσυγχρονισμού και συμμόρφωσης προς τα ισχύοντα πρότυπα ασφαλείας, αποτελούν έργο που υπόκειται στη δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεών του επί των οικείων προστατευόμενων τόπων. Η εκτίμηση των επιπτώσεων των μέτρων αυτών πρέπει να γίνει πριν από τη θέσπισή τους από τον νομοθέτη. Δεν ασκεί επιρροή επ' αυτού το γεγονός ότι για την υλοποίηση των εν λόγω μέτρων απαιτείται να εκδοθούν μεταγενέστερες πράξεις, όπως νέα ατομική άδεια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας για βιομηχανικούς σκοπούς για τον ένα από τους επίμαχους σταθμούς. Στην εκτίμηση αυτή πρέπει επίσης να υποβληθούν, πριν από τη θέσπιση των μέτρων αυτών, οι εργασίες που συνδέονται άρρηκτα με τα εν λόγω μέτρα, εφόσον ήδη κατά το στάδιο αυτό μπορούν να προσδιοριστούν επαρκώς η φύση και οι πιθανές επιπτώσεις των εργασιών στους προστατευόμενους τόπους, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

5) Το άρθρο 6, παράγραφος 4, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 92/43 έχει την έννοια ότι ο σκοπός να είναι εγγυημένη ανά πάσα στιγμή η ασφάλεια εφοδιασμού ενός κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί επιτακτικό λόγο σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, κατά την έννοια της διάταξης αυτής. Το άρθρο 6, παράγραφος 4, δεύτερο εδάφιο, της ίδιας οδηγίας έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που ο προστατευμένος τόπος ο οποίος ενδέχεται να επηρεαστεί από ένα έργο είναι τόπος όπου ευρίσκονται ένας τύπος φυσικού οικοτόπου προτεραιότητας ή ένα είδος προτεραιότητας, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, μόνον η ανάγκη αποτροπής μιας πραγματικής και σοβαρής απειλής διακοπής του εφοδιασμού του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια μπορεί να αποτελεί, υπό συνθήκες όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, λόγο δημόσιας ασφάλειας κατά την έννοια της διάταξης αυτής.

6) Το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι εθνικό δικαστήριο δύναται, εφόσον το εθνικό δίκαιο το επιτρέπει, να διατηρήσει κατ' εξαίρεση σε ισχύ τα αποτελέσματα μέτρων, όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, τα οποία θεσπίστηκαν κατά παράβαση των υποχρεώσεων που επιβάλλονται από την οδηγία 2011/92 και την οδηγία 92/43, εφόσον η διατήρηση αυτή δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους συνδεόμενους με την ανάγκη να αποκλειστεί πραγματική και σοβαρή απειλή διακοπής του εφοδιασμού του εν λόγω κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια, η οποία δεν θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί με άλλα μέσα και

εναλλακτικές λύσεις, ιδίως στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς. Η διατήρηση της ισχύος των μέτρων αυτών μπορεί να διαρκέσει μόνον όσο χρονικό διάστημα είναι απολύτως αναγκαίο προκειμένου να αρθεί η εν λόγω παρανομία.

(υπογραφές)